



## **Paimenkoiran käyttö nautakarjajaloilla Pohjois-Savossa**

**Opinnäytetyö**

**Eeva-Maria Lampinen**

**Maaseutuelinkeinojen koulutusohjelma**

Koulutusala: Luonnonvara-ala	
Koulutusohjelma: Maaseutuelinkeinojen ko.	Suuntautumisvaihtoehto: Kasvinviljely ja kotieläintuotanto
Työntekijä/tekijät: Eeva-Maria Lampinen	
Työn nimi: Paimenkoiran käyttö nautakarjatililla Pohjois- Savossa	
Päiväys: 23.01.2008	Sivumäärä/liitteet: 56/21
Ohjaaja/ohjaajat: Pirjo Suhonen, Hilikka Kämäräinen, Petri Kainulainen	
Toimeksiantaja: -	
<p><b>Tiivistelmä:</b></p> <p>Paimenkoirien käyttö apuna nautojen liikutuksessa on lisääntynyt ympäri Suomea. Koira on sutta muistuttava eläin, jota nauta luontaisesti kunnioittaa. Opinnäytetyössä on selvitetty paimenkoiran käyttöä nautakarjatililla Pohjois-Savon alueella kyselemällä tietoja haastattelulomakkeen avulla nautakarjatilojen omistajilta ja lisäksi tehtiin havainnointia paimenkoirista työssään. Työssä on haastateltu sekä lypsykarjatilojen että muutaman emolehmätilan omistajia, jotka käyttävät paimenkoiraa apuna nautojen liikutuksessa. Haastattelut on tehty laadullista haastattelua käyttäen. Haastattelutiloja oli yhteensä 13. Haastattelun avulla selvitetiin, millaisia koiria tiloilla käytettiin, mitä koirat tekivät, miten tyytyväisiä niihin oltiin jne. Työn taustalle on kerätty tietoa muun muassa paimennuksesta, paimenkoiraroduista, paimenkoiran valinnasta sekä koirien koulutuksesta.</p> <p>Haastattelutiloista oli lypsykarjatiloja 11, yksi emolehmätila ja yksi tila jossa oli molempia tuotantosuuntia. Parsinavetoita oli 7 kpl ja pihattoja 6 kpl. Paimenkoirista suurin osa oli rodultaan bordercollieita, muut rodut olivat australian kelpie, sekä australiankarjakoira. Paimenkoirien työt tiloilla vaihtelivat, mutta yleisin koirien työ oli nautojen liikutus ulkona laitumella tai jaloittelutarhassa. Paimenkoiriin oltiin tiloilla yleisesti tyytyväisiä, mutta toki ongelmiakin niiden koulutuksessa oli ollut. Suurin ongelma haastattelutiloilla oli ollut paimenkoiran liiallinen malttamattomuus paimennustilanteessa. Paimenkoirat haluttiin pitää jatkossakin tiloilla käytössä. Paimenkoiriin ollaan tyytyväisiä, ne ovat monella pohjois- savolaisella tilalla jo arkipäivää. Paimenkoirat ovat paitsi korvaamaton apu työssä, myös tovereita.</p>	
Avainsanat: paimenkoira, nautakarjatilat, laidunnus, laadullinen haastattelu	
Luottamuksellisuus: Julkinen	

Field of study: Agriculture and Rural Deveploment	
Degree Programme: Bachelor of Science (Agr)	Option: Animal Husbandry and Plant Production
Author(s): Eeva-Maria Lampinen	
Title of thesis Use of sheepdog on cattle farms in Northern- Savo	
Date: 23.01.2008	Pages/appendices: 56/21
Supervisor(s): Pirjo Suhonen, Hilikka Kämäräinen, Petri Kainulainen	
Project/Partners: -	
<p>Abstract:</p> <p>The use a sheepdog to help with cattle moving has lately been increasing around Finland. A dog resembles a wolf, for which a cow has a respect by nature. In this Thesis was found out how people use their sheepdogs on cattle farms in Northern- Savo. A questionnaire was used to collect information from dog owners and a sheepdog was observed while working. For this Thesis was interviewed both dairy cattle farms and nurse cow farms, which were using sheepdogs. The Interviews were done by using a qualitative research. There were 13 farms which were interviewed. With the help of an interview was found out for example, what the dogs were doing and how satisfied the owners were with their dogs. As a background for the Thesis was collected information about herding, sheepdog breeds and how to choose and train a sheepdog.</p> <p>The farms, which were interviewed, were 11 dairy cattle farms, one nurse cow farm and one farm which has both. There were seven stall cow houses and six loose stall stables. Most of the sheepdogs were border collies, the other breeds were working Kelpie and Australian cattle dog. The sheepdogs were doing many kind of work, but the most common work was to move cows outside in pasture or in outdoor run. The owners were mostly happy with their dogs, but of course there were also some problems. The most common problem in the farms was that dogs were too impatient when herding. People want to keep the dogs working at the farms also in the future. People were satisfied with their sheepdogs and a sheepdog is a common sight in many farms of every day life in Northern-Savo. Sheepdogs are not only priceless help to work, but also a farmer`s friend.</p>	
Keywords: sheepdog, cattle farms, pasture, qualitative research	
Confidentiality: Public	

## SISÄLTÖ

1.	JOHDANTO .....	5
2.	PAIMENKOIRA JA PAIMENNUS .....	7
3.	PAIMENKOIRARODUT.....	9
3. 1	Bordercollie.....	9
3. 2	Australian kelpie .....	12
3. 3	Australian cattle dog eli australiankarjakoira .....	13
3. 4	Saamelaisten paimenkoira eli suomenlapinkoira .....	15
4.	PAIMENKOIRAN KÄYTTÖ NAUTAKARJATILOILLA.....	16
4.1	Paimennustavat .....	20
4.2	Paimenkoiran valintaan vaikuttavat asiat .....	22
4.3	Paimenkoiran koulutus .....	27
5.	IDEA OPINNÄYTETYÖLLE .....	29
6.	MENETELMÄT .....	31
7.	HAASTATTELUT.....	33
8.	HAASTATTELUIDEN TULOKSET .....	35
8. 1	Tilojen taustatiedot paimenkoiran käytön osalta.....	35
8. 2	Paimenkoiran käyttö tiloilla .....	40
8. 3	Muuta haastatteluissa esiin tullutta.....	46
8. 4	Havainnointitilanteet tilojen koirista .....	47
9.	YHTEENVETO HAASTATTELUIDEN TULOKSISTA .....	53
	LIITTEET .....	55

Liite 1 Haastattelulomake

Liite 2 Havainnointilomake

Liite 3 Esimerkkejä haastattelutiloilta

Liite 4 Kuvia paimenkoirista (levyke)

## 1. JOHDANTO

Paimenkoiran käyttö eläinten paimennuksessa on Suomessa melko uusi asia, vaikka koiraa onkin käytetty laiduneläinten liikutuksessa ympäri maailmaa jo vuosisatojen ajan. Paimenkoiria on monia erilaisia rotuja ja niiden paimennustavat vaihtelevat rotujen ominaispiirteiden mukaan. Saaliseläimille, kuten naudoille ja lampaille, koira on suden näköinen eläin, jonka nähdessään ne luontaisesti hakeutuvat laumaan. Tämän ansioista karjaeläimiä on helpompi liikutella. Koiran ansioista eläimet hakeutuvat helpommin ihmisen seuraan, ja niitä on helpompi käsitellä.

Kiinnostus paimentavan työkoiran käyttöä kohden kasvaa. Lypsykarjaa on jaloiteltava, lihakarjan pito yleistyy. Opinnäytetyöni tekemisen lomassa törmäsin naiseen, joka miehensä kanssa piti ylämaankarjaa ja heidän niille tarjoama laitumen koko on 25 hehtaaria. Ilman paimentavaa työkoiraa nautojen liikuttelu laitumella olisi ollut, jollei mahdotonta, niin ainakin erittäin työlästä ilman koiraa. Eräs lypsykarjatilallinen sanoi navetan puhdistustyön vähentyneen kesäisin 80 % koirien ansiosta. Kun koira saattelee lehmät ulos lypsytyn jälkeen, ne eivät ehdi lannallaan sotkea käytäviä. Samankaltaisia esimerkkejä kohtasin työtä tehdessäni useita.

Aiheeni työlle kehkeytyi usean asian kautta. Olin maatalousharjoittelussa Islannissa lammastilalla, missä oli käytössä kaksi paimenkoiraa. Näiden koirien sulava työskentely oli vaikuttavaa. Olen myös nähnyt paimenkoiria erilaisissa suomalaisissa tapahtumissa. En kuitenkaan ole nähnyt koiria toimimassa nautojen kanssa, vaikka olin tästä kuullutkin. Kiinnostuin tästä nimenomaisesta aiheesta ja halusin tehdä työni siitä. Tämä työ käsittelee siis paimenkoiraa ja sen käyttöä nautakarjan parissa. Taustana on yleishyödyllinen paketti kaikista tärkeimmistä asioista, mitä varsinkin ensimmäistä paimenkoiraa tilalle haaveilevan tulisi tietää. Lähdemateriaali koostuu lähinnä suomenkielisistä ja englanninkielisistä aihetta käsittelevistä kirjoista sekä luentomuistiinpanoista.

Materiaalia löytyi loppujen lopuksi melko helposti. Tämän lisäksi suunnitellin laadullisen haastattelun, eli kävin tekemässä kesän 2007 aikana haastattelut kasvokkain kolmellatoista pohjois-savolaisella nautakarjatilalla, joilla oli työkäytössä paimenkoira. Samalla havainnoin tilojen paimenkoirat josakin maatilalan työtehtävässä. On yllättävää, mutta samaan aikaan erittäin positiivista huomata, kuinka monella tilalla tälläkin alueella paimenkoiria käytetään. Sain tietoa siitä, mitä koira tiloilla tekee ja kuinka suuri hyöty siitä on. Toimeksiantajaa työlläni ei ole. Tämä lisäsi vastuuta työn sisällöstä, mutta antoi myös vapaammat kädet työn tekemiselle ja aikataululle. Työtä tehdessäni olin kuitenkin yhteydessä moniin alan ihmisiin ja sain hyödyllisiä kontakteja.

## 2. PAIMENKOIRA JA PAIMENNUS

Paimenkoiraksi kutsutaan koiraa, jota käytetään apuna eläinten laidunnuksessa sekä muussa liikutuksessa. Paimenkoira on joko koulutettu paimennustehtävään tai se edustaa sellaista koirarotua, joka on jalostettu erityisesti paimennukseen. Jotkin paimenkoirarodut pystyvät toimimaan monien eri eläinten kanssa paimennustehtävissä, kun taas toiset rodut on jalostettu erityisesti tietynlaisen karjan paimentamiseen. Nämä ovat jollain tavoin erilaisia ruumiinrakenteiltaan sekä työtavoiltaan. Tavallisesti koiria käytetään lampaiden, nautakarjan ja porojen paimennuksessa, mutta niitä voidaan käyttää myös siipikarjan kanssa. Paimenkoiran tehtävä on ohjata eläimet haluttuun suuntaan (kuvio 1). Paimenkoiriksi kutsutaan usein myös koiraa, jotka suojelevat ja vartioivat karjalaumaa saalistajilta. (Wikipedia- vapaa tietosanakirja, 2007.)



KUVIO 1. Paimenkoira ohjaa lampaita haluttuun suuntaan Farmari 2007 Maatalousnäyttelyssä Kuopiossa. (Eeva-Maria Lampinen 2007)

Paimenkoiria käytetään, jotta ihmisen työ helpottuisi ja siirtelyn aiheuttama rasitus eläimille vähenisi. Paimenkoira on eläinten kannalta miellyttävä ja nopea tapa saada karja kokoon. Kun koira on itsevarma ja hillitty, saa se pelkästään karjalle näyttäytymällä aikaan sen, että lauma kokoontuu tiiviisti yhteen. Naudat ovat laumaeläimiä. Niinpä ne vaistomaisesti suojautuvat lauman turviin havaitessaan sutta muistuttavan olennon. Kun paimenkoira on hyvin koulutettu, painostaa se eläimiä juuri sopivasti saaden ne liikku-  
mana haluttuun suuntaan rauhallista kävelyvauhtia ilman, että syntyy ryntäilyä tai paniikkia. Koira ei kuitenkaan korvaa aitaa. (Puhakka- Kokko & Peltola 1994, 5.)



### 3. PAIMENKOIRARODUT

Tavallisimpia paimenkoirarotuja Suomessa ja maailmalla ovat bordercollie, australian kelpie, australiankarjakoira sekä suomenlapinkoira. Näiden rotujen lisäksi paimennukseen käytetään muualla maailmassa esimerkiksi rotuja nimeltä beauceron, pyreneittenpaimenkoira, islanninlammaskoira sekä walesincorgi. (Puhakka- Kokko & Peltola 1994, 13.)

Suomessa toimivan Suomen Paimenkoira yhdistys ry:n työkoirarekisteriin on merkitty noin 1450 koira, joista bordecollieita on 1350 kpl, australian kelpieita 107 ja yksi australianpaimenkoira. Kaikkia työkäytössäkään toimivia paimenkoiria ei kuitenkaan ole välttämättä merkitty rekisteriin. (Suomen paimenkoirayhdistys, 2007.) Valitettavasti tiedossa ei ole rekisteriä, mistä löytyisi tiedot siitä, montako paimenkoiraa Pohjois-Savon alueella on.

#### 3. 1 Bordercollie

Kun kysytään, mikä on bordercollie, ei tähän ole yksiselitteitä vastausta. Sen voidaan sanovan olevan collietyyppi, joka eroaa muista siten, että sitä on jalostettu kauan pelkästään työkäyttöä silmällä pitäen. Bordercollie eroaa muista roduista paimentamalla äänettömästi ja ”hypnotisoivaa katsetta” käyttämällä. Se on eniten käytetty paimenkoirarotu maataloilla ja paimenuskilpailuissa ympäri maailman. (Paarvio & Kyrö 1989, 9-14.)

Alkujaan bordercollie on kotoisin Brittein saarilta, jossa Skotlannin raja- mailla sijaitsee suuria viljelykseen kelpaamattomia alueita. Vain lampaat pärjäävät näillä karuilla laitumilla, minkä vuoksi lammastalous on ollut siellä aina tärkeä elinkeinon harjoitusmuoto.

Vielä tänäkään päivänä ei mikään korvaa siellä lammaskoiraa, vaikka maatalous onkin kehittynyt huimin harppauksin. Rodun jalostus on aina ollut maanviljelijöiden sekä lampurien käsissä. Tässä tapauksessa ulkonäköön ei tuijotettu, vaan valintaa tehtiin työkyvyn mukaan. Siitokseen käytettiin koiria, jotka soveltuivat parhaiten paikallisiin oloihin. (Paarvio & Kyrö 1989, 9-14.)

Suurilla tiloilla tehtiin yhteistyötä lammaspaimenten ja metsänvartijoiden kesken. Tämä päti myös koirankasvatuksessa. Usein risteytettiin metsästyskoiraa ja paimenkoiraa, eli setteriä ja collieta keskenään. Tällä tavoin pyrittiin yhdistämään molempien rotujen parhaimmat puolet. Väitettään, että collie olisi perinyt hiipivän ja tuijottavan paimennustapansa settereiltä. Tätä teoriaa voidaan kuitenkin epäillä, koska eräs lammaspaimen eteläisestä Skotlannista kuvaili tuijottavaa ominaisuutta jo 150 vuotta sitten. Jalostuslinjoja oli tuohon aikaan monia, ja kaikki erosivat suuresti toisistaan. Kaikkia paimennustyötä tekeviä koiria kutsuttiin nimellä collie, riippumatta siitä millaisia ne olivat ulkonäöltään. Tämän vuoksi voi bordercollie olla tänäkin päivänä melko erinäköinen, riippuen mistä linjasta se polveutuu. Bordercollien määritelmä rotuna on todella nuori, vaikka samannäköisiä lammaskoiria on esiintynyt jo satojen vuosien ajan. Rodun rotuhistoria alkaa vasta 1870-luvulta, jolloin rotu saavutti suosiotaan näyttelykoirana. Samaan aikaan alettiin järjestää myös paimennuskilpailuja, joiden avulla maanviljelijät valitsivat siitoskoiria. Vähitellen näyttelykoira ja työkoira erosivat toisistaan. Nykyisin paimentavaa linjaa rodusta kutsutaan working collieksi ja näyttelykoiralinjaa Show Collieksi tai pelkäksi Collieksi. Näyttelylinja on taas eriytynyt useaksi eri roduksi; skotlannin ja shetlannin lammaskoiraksi, partacollieksi ja vanhaenglanninlammaskoiraksi. Nämä kaikki rodut ovat samaa show collie alkuperää, joilta on vähitellen jalostuksen tuloksena paimennusvaisto kadonnut. (Paarvio & Kyrö 1989, 9-14.)

Luonteeltaan borbercollie on valpas, innokas, älykäs sekä vastaanottavainen. Paimenkoira ei saa olla hermostunut eikä aggressiivinen. Bordercollie voi olla joko pitkäkarvainen tai lyhytkarvainen. Kaikki värit ovat sallittuja, mutta valkoinen ei saa olla hallitseva väri (kuvio 2). Ihanne säkäkorkeus uroksilla on 53 cm, nartut saavat olla hieman matalampia. Ensimmäiset bordercolliet tulivat Suomeen työkoiriksi 1960-luvun puolivälissä. Myös Suomessa voidaan bordercollieiden kanta jakaa selvästi kahtia.

Suomen kennelliiton rekisteröimien koirien kanssa voidaan osallistua näyttelyihin ja muihin SKL:n hyväksymiin virallisiin kokeisiin ja kilpailuihin. (Suomen Bordercolliet & australiankelpiet ry, 2007)



KUVIO 2. Bordercollie. (Eeva-Maria Lampinen 2007)

### 3. 2 Australian kelpie

Australian olosuhteissa naudakarjan ja lampaiden kasvatus on aina ollut tärkeää. Kuivilla alueilla tarvittiin laajoja laidunmaita, joten eläinlaumojen kasvaessa myös tilojen koot kasvoivat todella suuriksi, sadoista tuhansista peräti miljooniin hehtaareihin. Näissä olosuhteissa tarvittiin itsenäiseen työskentelyyn kykeneviä, kestäviä ja älykkäitä paimenkoiria. Koirilla tuli olla voimakas paimennusvietti ja samalla halu tehdä töitä isäntänsä kanssa. Niiden tuli olla luonteeltaan riittävän kovatahtoisia, jotta ne pystyivät paimentamaan villejä naudakarjalaumojia ja äksyjä merinolampaita.

(Koirataito-koiran koulutuspalvelu, 2007)

Australian kelpie polveutuu 1800-luvun puolivälissä Australiaan tuoduista skotlantilaisista paimenkoirista. Nämä tuodut koirat eivät kuitenkaan tyydyttäneet australialaisia, joten he risteyttivät tuontikoiria omien koiriensa kanssa. Tarkkaan ei kelpieiden alkuperää kukaan tunne. 1870-luvulla rotu kuitenkin vakiintui ja Kelpie nimisen nartun voitettua paimennuskilpailun vuonna 1872 oli suosio taattu. Jokainen lammaspaimen halusi omakseen juuri tämän koiran pennun. Kelpie koiran jälkeläisiä kutsuttiin nimellä Kelpies pups ja sen jälkeen kaikkia samaa rotua olevia koiria sanottiin nimellä kelpie ja tästä rotu sai nimensä. (Paarvio & Kyrö 1989, 15- 16.)

Kelpie on säkäkorkeudeltaan noin 45-55 cm, siis keskikokoa suurempi, su-lavaliikkeinen ja jäntevä koira. Karvapeite on lyhyehkö, pohjavilla tiheä ja runsas ja päällyskarva kova, tiheä ja suora (kuvio 3). Se on jalostettu tekemään töitä 24 tuntia vuorokaudessa ja on valmis tarpeen tullen räjähtävään toimintaan. Kelpie osaa kuitenkin levätä myös työn lomassa. Luonteeltaan kelpie on ystävällinen, älykäs, virkeä ja avoin koira, joka nauttii saadessaan työskennellä eläinten parissa. Se tarvitseekin paljon toimintaa ollakseen onnellinen. Kelpie paimentaa itsenäisemmin kuin bordercollie, tästä rodusta ei saa koskaan ”automaattia”. Sillä on oma tahto. ( Paarvio & Kyrö 1989, 15-16.)



KUVIO 3. Australian kelpie. (Eeva-Maria Lampinen 2007)

Suomessa suurin osa kelpieistä toimii paimennustehtävissä tiloilla, ja näiden omistajien halusta perustettiin Suomen Kelpie Kerho Suomen paimenkoirayhdistyksen alaisuuteen vuonna 1988.

(Paarvio & Kyrö 1989, 15- 16.)

### 3. 3 Australian cattle dog eli australiankarjakoira

Cattle dog on jalostettu nimenomaan ja pelkästään käsittelemään Australian tasangoilla vaeltelevia lihanautalaumoja. Karjalaumat olivat Australiassa hyvin suuria, ne villiintyivät herkästi ja laidunmaat olivat satojen tuhansien hehtaarien kokoisia. Matkat laitumilta teurastamoihin olivat erittäin pitkiä. Rotua alettiin kehittää 1830-luvulla risteyttämällä alun perin lyhytkarvaisia collieita dingon kanssa päämääränä jalostaa koira, joka pärjää suurien karjalaumojen kanssa vaativissa olosuhteissa. (Suomen Australiankarjakoirat ry, 2008)





KUVIO 4. Australiankarjakoira. (Marianne Kaurala 2007)

Rotu on ulkomuodoltaan kiinteä, vahva ja sopusuhtainen. Sillä on massaa, voimaa ja lihaskuntoa (Kuvio 4). Rodulle tunnusomaista on se, että se on niin kutsuttu ”heeleri” eli ajaa eläintä puremalla niitä takajalkojen alaosaan, kantapäähän. Suomessa rotua on käytetty hyvin vähän naudakarjan parissa. Ilmeisesti olosuhteemme eivät suosi rotua, sehän on jalostettu toimimaan hyvin laajoilla alueilla suurten karjalaumojen kanssa. Lampaille ja lypsykarjalle se tuntuu olevan liian raju. Rodun yksilöt ovat hyviä vahtikoiria, omanarvontuntevia eivätkä ne siedä että niitä loukataan. Koira omaa tarkat aistit ja salamannopeat reaktiot, joten ihminen jää auttamatta kakkoseksi koiran toimiessa. Cattle dogia ei saa koskaan härnätä, saati lyödä kuten ei mitään muutakaan koirarotua. Vieraiden suhteen cattle dog voi olla hyvinkin epäluuloinen. Oikealla omistajalla cattle dog on luotettava ja uskollinen koira. Sitä on kohdeltava kuin tasavertaista kumppaniaan. (Paarvio & Kyrö 1989, 17- 18.)

### 3. 4 Saamelaisten paimenkoira eli suomenlapinkoira

Saamelaiset ovat käyttäneet porokoiraa porojen paimennukseen, erotteluun ja vahtimiseen jo satoja vuosia Fennoskandian ja Venäjän pohjoisosissa. Lapinpaimenkoiran ensimmäiset rotumerkit hyväksyttiin vuonna 1945 ja nimi muutettiin lapinkoiraksi vuonna 1967. Rotumääritelmää on täsmennetty useita kertoja. Suomenlapinkoiraa ei pidä sekoittaa lapinporokoiraan ja ruotsinlapinkoiraan. Yhdessä näitä kolmea rotua kutsutaan lappalaiskoiriksi. (Lappalaiskoirat ry, 2008)

Nautojen käsittelyyn suomenlapinkoiraa on käytetty jonkin verran, mutta siinä se menettää helposti kärsivällisyytensä. Paimensukuinen porokoiraa on olemukseltaan hyväntuulinen ja seurallinen. Se on myös älykäs ja usein myös ovela. Ulkonäöltään koira on keskikokoa hieman pienempi, kokoonsa nähden voimakasrakenteinen, korkeuttaan hieman pidempi, tuuheaturkkinen koira. Suomenlapinkoiralla kaikki värit ovat sallittuja, mutta yleisvärin tulisi olla hallitseva. (kuvio 5). Suomenlapinkoira vaatii isännän ja kaipaa ihmisen seuraa. Yksinäisenä pihakoirana se ei ole onnellinen. (Paarvio & Kyrö 1989, 19- 21.)



KUVIO 5. Suomenlapinkoira. (Jaana Vidgren 2007)

#### 4. PAIMENKOIRAN KÄYTTÖ NAUTAKARJATILOILLA

Suomessa työkäytössä olevista paimenkoirista 90 % työskentelee nautojen parissa. Lammastaloutta Suomessa on vähenemässä määrin. ( Niemi, 2006, 24) Karjatiiloilla koira työskentelee niin pihatossa kun parsinavetassa. Se voi työskennellä sekä lypsykarjan että lihakarjankin parissa. (Talvela, 2007.)

Paimenkoirilla on monia eri tehtäviä **lypsykarjatilalla**. Se on apuna lehmi-en kuljetuksessa laitumelle ja sieltä pois (kuvio 6), navettaan ja teurasautoon. Se siirtelee hiehoja ja vasikoita lohkolta toiselle ja syksyllä on keräämässä niitä suojaan. Koira on apuna sorkanhoidossa, pyytäen eläimiä liikkumaan oikeaan suuntaan ja myös pysymään paikoillaan. Se auttaa myös kokoamaan karanneet eläimet sekä erottelemaan eläimiä esim. sairaskarsinaan ja siemennettäväksi sekä parsinavetassa että pihattonavetassa. Pihatossa koiran voi opettaa ajamaan eläimet lypsyasemalle. Hyvä koira odottaa, että lehmät pääsevät rauhallisesti etenemään. Pihatossa koira myös ajaa eläimiä ulos jaloitteleman talviaikaan. Se myös pystyy lajittelemaan hiehoja käskystä. Koira on myös helppo pestä lypsyasemalla. Parsinavetassa koira pitää nautojen päät poissa ruokintapöydältä esim. väkirehuvaunun tai rehun tuonnin tieltä. Se auttaa lehmät oikeaan parteen ja ripeästi ulos. Se on myös apuna vasikoiden juotossa, näin vain yksi vasikka on tutilla. (Paarvio & Kyrö 1989, 6.)





KUVIO 6. Paimenkoira noutaa lehmät laitumelta lypsylle.

(Eeva-Maria Lampinen 2007)

**Lihakarjatilalla** koira voi esimerkiksi kuljettaa eläimet laitumelle, erottelee laumasta yksilöitä (esim. sairaat) sekä kuljettaa eläimet takaisin sisälle tai teurasautoon syksyllä. Talvella se pitää eläinten päät poissa ruokintapöydältä ruokien jaon aikana. Koira voi myös olla apuna lihakarjan paikallaan pitämisessä kun niiden alustaa puhdistetaan. Koirasta on suuri hyöty karanneiden eläinten paikalleen palauttamisessa.

(Paarvio Kyrö. 1989, 7.)

Paimenkoiran **lemmikkinä** pitäminen on yleistä, koska ne ovat kauniita ja älykkäitä. Täytyy kuitenkin muistaa, että nämä eläimet on jalostettu tekemään raskasta työtä, joten ne tarvitsevat myös seurakoirana enemmän virikkeitä ja liikuntaa kuin muut ns. ”seurakoirarodut”. Työkäyttöön tarkoitetuilla paimenkoiraroduilla myös usein myös paimennusvaisto on voimakas, jota se saattaa purkaa esim. autoihin tai lapsiin ajamalla niitä. (Paarvio & Kyrö. 1989, 23, 5-8.)

Nauta on polveutunut alkuhärästä, sen kesyyntyminen on alkanut noin 8000 vuotta sitten. Nauta on yhä edelleenkin arka saaliseläin, joka alun perin elä laajoilla tasangoilla. Naudan lajityypillistä käyttäytymistä ei pystytä jalostuksellakaan kokonaan muuttamaan. Kuten edellä on jo kerrottu, on koira sutta muistuttava eläin, jota nauta luontaisesti kunnioittaa. Jo koiran nähdessään suurin osa naudoista ymmärtää, että se itse on saalis ja koira on toteltava. (Talvela, 2007.)

Lypsylehmät ovat siinä suhteessa helppoja paimennettavia, että ne ovat tavoilleen uskollisia, ja ne tarvitsevat vain pienen muistutuksen lähteäkseen oikeaan aikaan navettaan tai laitumella. Tässä tapauksessa koira on hyvä apu. Lehmälaumassa ”kiertää pian sana siitä”, onko koira harmiton tapaus vai pitääkö sitä uskoa (kuvio 7). Koiran on osattava myös purra lehmää ajossa, jos se ei muuten usko. Lehmät huomaavat muuten pian, että se on harmiton ja ajavat sen pois. Hyvä lehmäkoira ei pure lehmää kinterettä korkeammalle, paitsi kun sen tarvitsee pysäyttää lehmä näykkäämällä sitä turvasta. (Paarvio & Kyrö 1989, 6-7.)

Lihakarjakoira tarvitsee kovempia otteita kuin lypsykarjan kanssa otteleva koira. Koira, joka ei pelkää isoja eläimiä, voidaan opettaa paimentamaan sonneja ja emolehmiä. Koira pitäisi aina innostaa, eikä kieltää, vaikka se komentaa joskus eläimiä kovinkin ottein. Emolehmät ovat vaikeiden paimennettavissa, mutta vuosien myötä ne tottuvat koiraan ja sen tehtäviin. Helpoiten paimennettavia eläimiä ovat vastaavasti lampaat, koska ne kerääntyvät luontaisesti laumaan. (Paarvio & Kyrö 1989, 6-7.)



KUVIO 7. Itsepäinenkin nauta taipuu lopulta taitavan paimenkoiran komentoon. (Eeva- Maria Lampinen 2007 )

Paimenkoira työskentelee ainoastaan ohjaajan kanssa, hänen käskyjään kunnioittaen. Monet maidontuottajat arvostelevat sitä, miten koiria päästetäänkin arvokkaiden eläinten sekaan, vaikka he itse käyttävätkin kättä pitempää ja huutavat esim. saadakseen naudat teurasautoon. Tämä on naudalle paljon stressaavampaa kuin jos koira hoitaisi työn. Naudoista tulee helpommin käsiteltäviä ihmisille, kun ihmisten ei tarvitse olla niitä pahoja tyyppisiä jotka tulevat – usein huutaen ja kättä pitempää apuna käyttäen – eläimiä komentamaan. Koira hoitaa tämän puolen paljon luonnollisemmin ja naudalle vähemmän stressiä aiheuttaen. (Paarvio & Kyrö 1989, 6-7.)

Työskentelyetäisyys koirilla vaihtelee, nautojen on totuttava koiraan, mutta kunnioitettava sitä myös. Myös lehmillä tämä on oppimiskysymys. Vaikeissa paikoissa koiran on opittava hillitsemään itsensä, jottei synny niin sanottua ruuhkaa vaikkapa ahtaissa oviaukoissa. (Talvela, 2007.)

#### 4.1 Paimennustavat

Paimentaessa koira pyrkii vaistomaisesti kokoamaan eläimet yhteen laumaksi ja palauttamaan karkuun lähteneet eläimet takaisin laumaan kiertämällä niiden eteen. Yleensä koira pysyttelee vastakkaisella puolella laumaa kuin sen ohjaaja ja pyrkii tuomaan eläimet tälle. Työkoiralla on synnynnäinen taipumus tehdä yhteistyötä ohjaajan kanssa. Paimennus onkin ohjaajan ja koiran yhteistoimintaa. Ohjaaja määrää minne mennään ja kuinka nopeasti. Koiran tehtävä on huolehtia siitä, että eläimet liikkuvat sopivaa vauhtia haluttuun suuntaan laumassa pysyen. Ohjaaja tukee koira, joka kokemuksen lisääntyessä oppii yhä paremmin ennakoimaan eläinten liikkeitä ja ohjailemaan niitä mahdollisimman pienin ponnistuksin.

( Puhakka- Kokko & Peltola R 1994, 6.)

Koirat voivat paimentaa eläimiä usealla eri tavalla. Toiset rodut lähestyvät karjaa edestäpäin kuten bordercollie, toiset taas näykkivät esim. takajaloista kuten australiankarjakoira. Jotkin yksilöt haukkuvat paimentaessaan toisten pysytellessä hiljaa. Useimpien paimenkoirarotujen jalostukseen on mennyt pitkä aika. Hyviä ominaisuuksia paimennuksessa ovat älykkyys, kestävyys ja nopeus. Myös koiran värityksellä on merkitystä; se kertoo miten koira erottuu paimennettavasta karjasta ja maastosta. Jotkin koirarodut, kuten welsh corgi ja länsigootanmaanpystykorva kehitettiin lyhytjalkaisiksi, jotta ne voisivat näin helpommin välttää nautojen potkut. Tosin näistä roduista kumpikin on käytössä lähinnä enää vain seurakoirana. (Wikipedia -vapaa tietosanakirja.2007)

Paimennus on huippuesimerkki eläimen ja ihmisen yhteistyöstä. Koira ei kuitenkaan ole aidan korvike. Koska paimennus ei stressaa paimennettavia eläimiä, se edustaa eettistä eläinten käsittelyä. Paimennus ei ole hallitsematonta jahtaamista tai ryntäilyä. Se ei ole eläimen takaa ajamista, hännästä puremista tai holtitonta kiitolaukkaa. Koira, joka hajottaa lauman, poimii siitä yksittäisiä eläimiä estäen niiden pääsyn takaisin laumaan tai vain jahtaa eläimiä, ei paimenna vaan saalistaa.

Tällöin koira tekee töitä itselleen eikä ohjaajalle ja näin ollen koira on hyödytön karjan käsittelyssä. (Talvela, 2007. )

Paimennuksen osa-alueisiin kuuluvat kokoaminen, tasapaino, pysäyttäminen, painostus, silmäkoirat, kroppakoirat, ennakointi, pureminen tarvittaessa, älykkyys, oppivaisuus sekä yhteistyöhalu. Painostamisella tarkoitetaan sitä, että paimenkoira voi olla niin sanottu silmäkoira tai kroppakoira. Koira painostaa eläimiä haluttuun suuntaan joko katseella tai omalla kehon asennolla. Yleensä työkoirat ovat näiden kahden yhdistelmiä. Molempia paimennustapoja voidaan kehittää oikeanlaisella koulutuksella. Ennakoinnin avulla koira osaa huolehtia siitä, että muu lauma ei karkaa kun omistaja esim. tutkii laitumella yhtä tiettyä eläintä. Haukun käyttäminen paimenkoiran tehtävässä on tarpeellinen joskus, mutta sitä tulisi käyttää kuten silmäkoira käyttää silmää, silloin kun se on oikeasti tarpeellista. Turhaa räksytystä olisi vältettävä. Monesti haukkua käytetään tarpeettomasti ja liikaa, ja lauma liikkuisi paremmin jos koira pysyttelisi hiljaa. Haukkuminen on tarpeellista, jos osa laumasta ei ole tietoinen sitä paimentavasta koirasta tai jos jokin tietty eläin ei suostu tottelemaan. Koiran on osattava myös käyttää hampaitaan käskystä, eli purra. Nautalaumassa on myös uhkailevia eläimiä, joita vastaan koiran on pystyttävä puolustautumaan. Näin koira saa paimennettavien eläinten kunnioituksen. Koiran tulisi purra eläintä turpaan, ei etujalan taakse eikä kintereen yläpuolelle. On huomattava, että jos koira puree paimennettavaa laumaa usein, sillä on liian suuri työtehtävä. Älykkyys, oppivaisuus ja yhteistyöhalu ovat ominaisuuksia, joita ilman koiran kouluttaminen hyväksi työkoiraksi on mahdotonta. Arkoja, yliaktiivisia koiria ei tulisi käyttää jalostukseen. (Talvela, 2007.)

#### 4.2 Paimenkoiran valintaan vaikuttavat asiat

Paimenkoiralla on oltava luonnollinen kyky paimennukseen, se on tärkeintä. On tiedettävä, kuinka karjalaumaa työstetään. Luonnollista kykyä on oltava, koska ensinnäkin luonnollisia kykyjä omaava työkoira tarvitsee vähemmän koulutusta ja siitä tulee parempi koira nopeammin ja helpommin. Ja vain koira, jolla on olemassa oikeat vaistot, käsittelee laumaa hyvin myös vaikeissa, odottamattomissa tilanteissa. Kun koiralla on vaistot kunnossa, sillä on kyky reagoida paimennettavien eläinten liikkeisiin refleksein sillä tavalla, minkä vaiston se on perinyt (silmillä, kropalla) (Tully 2007, 9-10,12.)

On tärkeää ymmärtää, että koiran vaisto on eri asia kuin sen älykkyys. Voi olla ”tyhmä” koira, jolla on hyvät vaistot ja todella viisas koira, jolla vaistot eivät toimi. Monet ihmiset sekoittavat tämän asian. Ihmisen ei ikinä pitäisi tarvita opettaa paimenkoiralle KUINKA laumaa paimennetaan. Tarvitsee vain opettaa järjestelmä käskyille, joka antaa ihmiselle mahdollisuuden kertoa mitä hän haluaa koiran tekevän. Loppu on koiran vaiston varassa. Hyvä koira koostuu seuraavista osa-alueista; temperamentti ja älykkyys, vakaus ja minimaalinen aktiivisuus tarvittaessa, kontrolloitu, räjähtävä voima, koossapitävä kyky, ajava kyky, sekä kyky ”heittäytyä” työhönsä. Hyvän temperamentin omaava koira on lyhyesti sanottuna tyyni, mutta rohkea. Kontrolloidulla voimalla tarkoitetaan sitä, että koira saa lauman liikkeelle ilman haukkumista tai puremista ja käyttää esimerkiksi silmiä, joilla tuijottaa, kunnes liikutettava eläin liikkuu. (Tully 2007, 15,20- 21.)

Paimenkoira kokee hyvää oloa paimentaessaan tai ajaessaan, koska silloin se tuntee hallinnan tunteen ja on elementissään. Paimenkoira tekee mielestään työtä johtajalle, eli ihmiselle, jolle hän ajaa lauman eli saaliin, joka voi sitten tappaa laumasta saaliin. Näin koira siis olettaa paimentaessaan. Hallinnan tunne on tärkeä, jotta koira pitäisi työstään. Jotta hallinnan tunne olisi mahdollinen, tulee työkoiran saada onnistumisen tunteita nautojen parissa jo pennusta asti. (Hilksa, 2007.)

Koiran kanssa työskentelevän ihmisen olisi oltava ”höyrähtänyt paimenkoiriin”, mutta niin kutsuttu koiraihminen ei välttämättä tarvitse olla, kunhan osaa käsitellä eläimiä. Ihmisellä on hyvä olla karjaa mitä paimentaa, mutta toki jos haluaa muuten harrastaa koiran kanssa muita lajeja tai käydä muualla töissä paimentamassa niin sekin tietysti onnistuu. (Holmström, M-H. 2006.)

Ihminen ei voi valita sukulaisiaan, mutta ystävänsä ja koiransa voi. Näin ihmisellä on mahdollisuus valita hänelle sopiva koira. On tärkeää, että koira ja ihminen tulevat toimeen, koska onhan paimenkoira tärkeä työkumppani. Paimenkoira saa purettua energiansa tilan töihinkin jos niitä on riittävästi, eikä koira tarvitse kuljetella kilpailuissa tai edes erikseen lenkittää. (Jones, H. 1987, 30.)

Paimenkoiran pentu maksaa 600-700 euroa, ja tähän hintaan lisätään vielä arvonlisävero. Jos tahtoo ostaa valmiiksi koulutetun paimenkoiran, tulee hinnaksi tällöin 1500-3000 euroa. (Niemi, 2006, 21). Opinnäytetyötä tehdessäni tutustuin Australiasta tuotuun australian kelpieen, jonka hinnaksi oli kaikkineen tullut 3000 euroa. Pentu oli teetetty ostajan itse päättämistä vanhemmista. Koira vaikutti erittäin lupaavalta paimenen alulta, mutta toki tällaisessa on aina riskinsä.

Valittaessa paimenkoiraa tehdään tärkeitä päätöksiä, valitaanhan siinä perheenjäsentä ja työtoveria keskimäärin kahdentoista vuoden ajaksi. Siksi kannattaa jo ennen koiran hankkimista miettiä millaisen koiran haluaa. Kun mietitään sukupuolta, on uroskoira yleensä vahvaluontoinen ja rohkeampi kuin narttu, eikä se väistä lihakarjaakaan. Se voi ehkä olla hieman kovapäisempi kouluttaa, mutta minkä se oppii, se myös muistaa jatkossa. Jos naapurissa on paljon narttukoiria, voi juoksuaikana uroksen kiinnipitäminen olla vaivalloista. Narttukoira on usein pehmeäluontoisempi, ja näin se oppii asiat nopeasti. Narttukoira tosin saattaa loukkaantua helposti ja olla lyhytjännitteisempi kuin uros. Se voi jopa loukkaantua komennosta niin paljon, että lähtee kotiin kesken töiden.

Mutta toisaalta herkkyytensä avulla narttua on helpompi kouluttaa paimentamaan. Nartulla voi teettää pentuja jos se osoittautuu hyväksi työssään. Toisaalta sillä on puolen vuoden välein juoksuaika, jolloin se on pidettävä kiinni. (Paarvio & Kyrö 1989, 22- 25. )

Kun puhutaan paimentavasta koirasta, on eduksi jos sillä on vahva katse ja se on nopea. Lypsylehmien kanssa toimivan koiran on oltava vahvaluontoinen mutta rauhallinen. Itseuudistuvan karjan paimenen pitäisi olla kovaluontoinen ja rohkea, sillä vasikoineet naudat voivat olla erittäin hankalia, jopa vaarallisia siirrettäviä hyvällekin koiralle. Vuohet ovat vaikeimpia koulutettavia, koska ne omaavat itsenäisen luonteen. Vuohia paimentavan koiran tulee olla vahvaluontoinen, rohkea, älykäs ja kekseliäs. (Paarvio & Kyrö, 1989, 22- 25. )

Roduista Suomessa eniten käytetyt rodut ovat bordercollie ja kelpie ja niistä on myös eniten kokemusta. Paimentavan linjan kelpieitä on maassamme muutamia, joten kun valitaan paimentavaa työkoiraa, on pidettävä huoli, että pennun molemmat vanhemmat todella ovat paimentavia työkoiria (kuvio 8). Muuten rotu on makuasia, toinen pitää bordercolliesta, toinen kelpiestä. Molemmissa roduissa on myös näyttelylinjaa. Tästä johtuen joidenkin koirien paimennusvaisto saattaa olla heikentynyt, joten tästäkin syystä kaikkien koirien vanhemmat pitäisi tarkastaa. Sekä borderit että kelpiet ovat erinomaisia luonteeltaan, ne tulevat toimeen myös lasten kanssa kunhan niillä on mielekästä tekemistä ja aktiviteettia. Bordercollieta ei kuitenkaan kannata ottaa pelkästään seurakoiraksi, koska ne ovat luonteeltaan liian aktiivisia. (Paarvio & Kyrö, 1989, 22- 25. )





KUVIO 8. Paimenlinjaisen kelpien pentu. (Eeva-Maria Lampinen 2007)

Paimentavan koiran tulisi polveutua nimenomaan paimentavista vanhemmista. Jos mahdollista, pyydä pennun kasvattajaa antamaan pennun vanhemmista työnäytös. Työtapa periytyy usein vanhemmilta. Molempien vanhempien tulisi olla Suomen Paimenkoira Yhdistyksen rekisteröimiä ja jalostukseen hyväksymiä. Vanhempien tulisi olla myös lonkkakuvattuja ja silmätarkastettuja. (Paarvio & Kyrö, 1989, 22- 25.)

Paimenkoirapentueen suhteen ei pidä paikkaansa, että pentueen vahvin ja suurikokoisin pentu olisi paras. Ulkonäöllä ei ole juurikaan tekemistä paimennuksen ja luonteen kanssa mitkä ovat tärkeimpiä ominaisuuksia. Kasvattaja osaa kertoa, mitkä pennut ovat vilkkaita, rauhallisia, rähiseviä tai pelkureita. Ostaja näkee pennun ehkä vain pari kertaa ennen kotiin viemistä. On hyvä verrata pennun luonnetta omaan luonteeseen; vahvaluontoisen ja vilkkaan ihmisen kannattaa ottaa rauhallinen pentu tai herkkä aikuinen koira. Jos itse olet herkkä, valitse rohkeampi yksilö. Hyvin arkaa pentua ei kuitenkaan kannata ottaa, koska arkuus vaikeuttaa ehkä koulutusta ja se voi kääntyä epäluuloksi vieraita kohtaan. Koiran väri on makuasia. Pennun luovutusiässä (8 viikkoa) ei niiden lopullisesta koosta ja luonteesta ole vielä edes takuita.

Tärkeintä paimenkoiran pennun valinnassa on se, että pennun tulisi vaikuttaa normaalilta ja terveeltä koiranpennulta. Sen tulisi olla madotettu määräajoin. (Paarvio & Kyrö 1989, 22- 25. )

Paimentavalle työkoiralle on olemassa paimennustakuu, jonka kasvattaja voi halutessaan myöntää kasvatilleen. Lyhyesti sanottuna kasvattaja sitoutuu korvaamaan ostajalle uuden pennun, mikäli ostettu pentu ei ole paimennusvaistoinen. Tarkempi takuun sisältö selviää kauppakirjasta. Käytännössä kauppakirja on osoitus siitä, että pennulla on sukunsa puolesta täydet mahdollisuudet kehittyä toimivaksi työkoiraksi. Mikäli pentu ei paimenna, mutta sitä ei ole myöskään koulutettu, ei kasvattaja tietenkään ole korvausvelvollinen. Paimennus- ja terveystakuun saaminen pennulle täytyisi periaatteessa olla arkipäivää kun myydään pentuja työkäyttöön. Se on tavallaan vakuus, joka sisältyy kauppahintaan. (Ranta 2007.) Koiran ostohinta ja muut kulut, kuten koulutus ja ruokinta, ovat verovähennyskelpoisia, mikäli tilalla pidetään laiduntavaa karjaa.

( Manninen 2007, 36.)

#### 4.3 Paimenkoiran koulutus

Hyvin koulutettu paimenkoira on aina vahvempi, fiksumpi ja ennen kaikkea nopeampi kuin ihminen. Se ampaisee vauhdilla satojen metrien päässä olevan lauman taakse, sillä on henkistä voimaa siirtää suuriakin eläinmääriä ja se vaistoa jo ennakolta, mihin jokin lauman yksilö aikoo karata.

(Manninen 2007, 36- 37.)

Kerron opinnäytetyössäni paimenkoiran yleisiä koulutusohjeita. Paimenkoiran ohjaajan on aina oltava koira kouluttaessa rauhallinen. Jos tapahtuu hermostumista, on koulutus lopetettava ja jatkettava sitä myöhemmin. Koira on keuhuttava aina kun se tekee jotain oikein ja olisi nimenomaan pyrittävä löytämään tilanteita, joissa koira onnistuu ja sitä pääsee kehuamaan. Harjoitukset eivät saa olla liian pitkiä ja vaikeita samalla kerralla, koska koiran kiinnostus eläimiin katoaa nopeasti. Ohjaajan tulisi liikkumisellaan auttaa koira, niin että se onnistuu siinä mitä tekee.

(Paarvio & Kyrö 1989, 42.)

Koira tulisi pysäyttää ennen kuin se tekee virheen, esimerkiksi puree nautaa. Myöhemmin tapaa on vaikeampi karsia pois. Jos koira tekee virheen, on se oikaistava heti ja valvottava, että sama asia tehdään uudelleen oikein. Jos virheitä tulee paljon, on koiran tehtäviä helpotettava. Koira kouluttaessa on oltava johdonmukainen, siis käytettävä aina samoja komentosanoja. On harjoitettava vain yhtä asiaa kerrallaan ja uuden asian opettamisen voi aloittaa vasta kun koira ymmärtää edellisen. Huutaminen ei ole hyvä asia, koiralla on hyvä kuulo ja se kuulee kyllä. Viittomista ja käsimerkkejä on vältettävä, koska koiran on kuunneltava käskyt. Jos koira tarvitsee rankaisua, rangaistaan vain jos koira tekee vastoin käskyä, ei milloinkaan jos koira ei tee tahdotosi mukaan. Koiran on ymmärrettävä, mistä rankaisu tulee, muuten rankaisu on hyödytön. (Paarvio & Kyrö 1989, 42.)

Paimenkoiralle on tärkeä opettaa komentosanat, koska nämä ovat käskyjä, joilla se kommunikoi ohjaajansa kanssa. Käskyjen opettaminen koiralle tapahtuu hiljalleen. Ohjaajan tulisi käyttää aina samoja sanoja halutessaan tiettyä asiaa voidakseen olla koiran koulutuksessa johdonmukainen. (Paarvio & Kyrö 1989, 73.)

Peruskäskyt paimenkoiralle:

HYVÄ	= rohkaisee koira jatkamaan
EI	= pyytää koira heti lopettamaan sen, mitä se on tekemässä
TÄNNE	= koiran tulla ohjaajan luokse
MAAHAN	= koiran mentävä välittömästi maahan
PAIKKA	= koiran jäätävä maahan odottaman, kunnes ohjaaja määrää toisin
AJA	= koiran mentävä kohti laumaa ja painostaa se liikkeelle
NÄTISTI	= hitaasti, rauhoittaa vauhtia
ULOS	= koiran mentävä laumasta pois päin, kunnes ohjaaja komentaa toisin
OIKEA	= koiran mentävä vastapäivään, lauman ympärillä
VASEN	= koiran mentävä myötäpäivään, lauman ympäri
TAAKSE	= koiran mentävä lauman taakse ohjaajan vastapuolelle, tasapainolinjaan
KAIKKI	= koiran haettava laumasta erossa tai piilossa oleva eläin takaisin laumaan
SINNE	= koira painostettava eläimet tiettyyn suuntaan

(Paarvio & Kyrö 1989, 73.)

## 5. IDEA OPINNÄYTETYÖLLE

Lopullinen idea opinnäytetyön aiheelleni lähti kesällä 2006 ollessani töissä maatilalla, jossa harkittiin paimenkoiran ottamista tilalle karjan laidunnusta helpottamaan. Pariskunta siellä mietti, millä tavoin karjan saisi helpommin liikkeelle navetasta ja varsinkin sinne takaisin. Puhumattakaan siitä, jos eläimet olivat päättäneet lähteä karkuteille. Olin kesällä 2005 Islannissa, jossa oli kaksi paimenkoiraa lammastilalla. Oli kiehtovaa nähdä, miten sujuvasti koira osasi oikeilla käskyillä koota lampaat ja ohjata ne haluttuun paikkaan. Näiden kahden asian perusteella mieleeni hiipi ajatus, että mitäpä jos tekisin opinnäytetyöni paimenkoiriin ja nimenomaan nautakarjan paimennukseen liittyen. Ennen opinnäytetyöni tekemistä en ollut nähnyt käytännössä missään koiraa paimentamassa nautakarjaa, ja tämänkin asian halusin korjata. Olen itse koiraihminen, ja minulla on oma pitkäkarvainen collie-rotuinen koira. Se on paimensukuinen, mutta kyseisellä rodulla ei ole enää juurikaan paimennusvaistoa jäljellä. Nimenomaan konkreettiset kokemukset paimenkoiran käytöstä olivat mielessäni. Kyseisestä aiheesta ei ole vielä alueellamme opinnäytetyötä tehty.

Ryhdyin selvittämään asiaa ja pian selvisikin, että myös Ylä-Savon / Pohjois-Savon alueelta löytyy vireää paimenkoiratoimintaa, sekä koulutusta että koiria ihan tiloilla töissä. Useita sellaisia tiloja ilmoittautui, joissa on koira työkäytössä ja tilalliset olivat valmiita koiristaan kertomaan. Olin yllättynyt siitä, että Pohjois-Savosta löytyy niinkin monta työkoiraa. Aluksi olisin halunnut rajoittaa työni koskemaan vain Ylä-Savoa, mutta koska halukkaita koiria sekä tiloja oli Nilsistästi, tuli lopulliseksi nimeksi opinnäytetyölle ni ”Paimenkoiran käyttö nautakarjatililla Pohjois-Savossa”.

Työni aiheena oli siis tutkia paimenkoiran käyttöä nautakarjatililla Pohjois-Savon alueella. Otin selvää, millaisia kokemuksia paimenkoirista on ollut nautoja paimennettaessa. Työstä saadaan käytännön hyötyä; näin saadaan tietoa mitä koiran hankkimista suunnitteleva voi käyttää hyväkseen. Tehtävän rajaukseksi ja perusteluksi voidaan sanoa, että tutkin koiran vaikutusta nautakarjatilán arkeen. Helpottaako koira nautojen liikutusta? Miten eri tavoin koirat toimivat tiloilla? Millaisia positiivisia ja negatiivisia kokemuksia koirasta on?

## 6. MENETELMÄT

Heti etsiessäni ideaa opinnäytetyöni aiheelle tiesin haluavani tehdä työn, johon vaaditaan enemmän kirjallista osaamista ja ihmisten kanssa kasvotusten oloa kuin numeronäppäryyttä tai erilaisten laskentaohjelmien käyttöä. Kun idea paimenkoirista syntyi, tuli mieleeni käyttää apuna laadullista haastattelua. Siinä haastatellaan ihmistä jostain tietystä aiheesta kasvotusten. Eli työssäni haastattelin paimenkoirien omistajia heidän kokemuksistaan paimenkoirista.

Haastattelua tehtäessä kriittisyyttä on oltava mukana paljon, ja kysyttävät asiat piti miettiä etukäteen. Teemahaastattelu on hyvä tapa tehdä tutkimusta, koska se sallii kohteeksi valittujen ihmisten mahdollisimman luontevan ja vapaan reagoinnin. Syvälliset asiat, jotka muutoin ehkä eivät tulisi esille, paljastuvat. Kun tutkimus tehdään haastattelutilanteena, ei haastateltava tunne tilannetta tukalaksi. Teemahaastattelu on menetelmä, joka oikein tehtynä kohtelee ihmistä toimivana ja ajattelevana olentona. Haastateltaessa kasvotusten haastateltavaa on mahdollista motivoida paremmin kuin jos lähetettäisiin lomake postitse. Tällaista tutkimusta ei olisikaan pystynyt tekemään muilla menetelmillä, koska haettiin niin tarkkoja ja laajoja tietoja. Ja kun tiedetään, että haastateltava suostuu tutkimukseen, voi hyvillä mielin mennä haastattelemaan. Tosin on otettava huomioon, että laadullista haastattelua tehtäessä saadaan myös paljon epäolennaista tietoa, mikä on suodatettava pois. Haastatteluaineisto on myös vaikeampi koota yhteen laadullisessa tutkimuksessa. (Hirsjärvi & Hurme 1991, s.7-8,12- 13, 15- 16.)

Kun aihe ja opinnäytetyön tekotapa oli meluinen ja järkevä, saatoinkin aloittaa työn tekemisen. Aloitin työn etsimällä, lähinnä Internetin kautta ihmisiä Pohjois-Savon alueelta, joilla olisi paimenkoira ja he käyttäisivät sitä työikätyössä nimenomaan nautakarjatilalla. Sainkin melko pian Suomen paimenkoirayhdistyksen foorumin kautta yhteyden ihmiseen, joka kertoi Pohjois-Savon alueella olevan vireää paimenkoiratoimintaa, mm. koulutuspäiviä. Hän antoi yhteystiedot usealle henkilölle, jotka käyttivät koiraa apuna nautojen parissa.

Muutamia henkilöitä sain tietooni myös tuttavieni kautta. Kun olin saanut potentiaalisten haastateltavien ihmisten yhteystiedot, soitin heille tai laitoin sähköpostia. Suurin osa näistä ihmisistä suostui mielellään antamaan tietojaan opinnäytetyöhöni.

Kun haastateltavat olivat tiedossa, otin selvää kirjallisuudesta mitä paimenkoirista löytyy ja kirjoitinkin jo työlleni taustaa. Suunnittelin kysymyslomakkeen, jonka kanssa menen tiloille ja jonka avulla kyselen koirista; millaisia koirat ovat, mitä ne tekevät tilalla, kuinka suuri hyöty niistä on ja niin edelleen. Kehittelin kysymyksiä lomakkeeseen itse, sain apua myös opettajilta ja muilta oppilailta. Esittelin lomaketta myös paimenkoira-alan ammattilaisille, joille lähetin lomakkeen luettavaksi sähköpostilla. Hekin antoivat siihen kommenttejaan. Lomakkeesta tuli loppujen lopuksi 11 sivua pitkä. (LIITE1) Kehittelin myös havainnointilomakkeen, jonka avulla katsoin miten koira tekee sen työnkuvaan kuuluvan tehtävän tilalla. (LIITE2)

Ennen tiloilla käyntiä kävin myös yhden koulutuspäivän, jossa kerrottiin paimenkoirista, sekä yhden iltakurssin, jossa olin katsomassa koirien paimennustekniikoita lampailla. Näin sain käsitystä miten koirien tulisi totella omistajaa. Tosin lehmien paimennus on hieman erilaista kuin lampaiden. Minulla oli havainnointitilanteissa mukana digikamera, jolla sain otettua kuvia raportointia varten. Minua oli kehoitettu myös käyttämään nauhuria haastattelutilanteissa, mutta mielestäni se olisi tehnyt tilanteesta liian jäykän ja jätin nauhurin pois. Pystyin kirjoittamaan vastaukset kysymyksiin hyvin.



## 7. HAASTATTELUT

Laadullinen haastattelu, tai teemahaastattelu on vaativa ja ennakkovalmisteluja vaativa tapa tehdä opinnäytetyötä. Ensinnäkin oli selvitettävä, mikä ylipäänsä on laadullinen haastattelu. Siinä on tarkoitus käydä paikan päällä haastattelemassa, yleensä yhtä ihmistä, jostain tietystä aiheesta. Ensin on sovittava sopiva aika jolloin haastattelija, tässä tapauksessa opinnäytetyön tekijä saattoi tulla vierailulle ja haastattelemaan. Haastateltavia tiloja minulla oli loppujen lopuksi 13 kappaletta. Haastattelut tein kesän 2007 aikana; kesäkuun ja elokuun välillä. Pohjoisin tila oli Vieremällä ja eteläisin Nilsiässä. Suurimmalla osalle haastateltavista oli helppo sopia vierailuaika. Ehdotin jotakin aikaa, yleensä viikonloppua ja he sanoivat sopiko se vai ei. Yleensä ehdottamani aika sopi. Muutamalle tilalla ensimmäinen ehdottamani aika ei sopinut, mutta saimme molemmille sopivan ajan järjestymään melko kivuttomasti.

Sovittuani haastatteluajan, ennen haastattelemaan menoa lähetin suurimmalle osalle haastateltavista kysymyslomakkeen etukäteen sähköpostilla, jotta henkilö pystyy tutustumaan lomakkeeseen jo aiemmin. Kerroin, että lomaketta ei tarvitse täyttää, vaan teen sen itse kun tulen. Huomasin tämän hyväksi käytännöksi, koska näin haastateltava tiesi suunnilleen mitä kysytään ja kuinka pitkä haastattelu tulee olemaan. Otin selville missä haastateltava asuu, ja yleensä kysyin häneltä itseltään ajo-ohjeita. Minulla oli auto käytössä kun kiersin tiloja, se olikin välttämättömyys.

Vierailu sujui tiloilla niin, että ensin hoidin haastattelun, yleensä sisällä talossa. Haastattelu kesti yleensä tunnin, jonka lomassa joimme useimmiten kahvit. Kyselin kysymykset, jotka olivat lomakkeessani ja kirjoitin vastaukset ylös. Kukaan haastateltavista ei valittanut, että lomake olisi ollut liian pitkä tai kysymykset vaikeita, päinvastoin. Haastateltavat olivat mukavia ihmisiä ja he kertoivat auliisti paimenkoiristaan, olivat ne sitten myönteisiä tai negatiivisia asioita. Suurimmassa osassa tiloilla oli lapsia ja se näkyi myös haastattelutilanteissa.

Joissain paikoissa lapset hieman vaikeuttivat itse haastattelutilanteeseen keskittymistä, mutta ei niin että se olisi vaikeuttanut haastattelua.

Haastattelun jälkeen halusin nähdä mielelläni koiran tekevän jotain työtä, jotta voisin tehdä havainnointia. Suurimmassa osassa tiloja havainnointitilanteen järjestäminen onnistui, joissain useitakin. Suurin osa tiloista oli lypsykarjatiloja, ja niissä koiran yleisin tehtävä oli hakea lehmät laitumelta. Tulin usein tekemään haastattelua noin tunti ennen iltalypsyä ja haastattelun jälkeen näin kun koira haki lehmät navettaan. Tämä organisointi toteutui käytännössäkin ongelmitta. Pyrin olemaan havainnointitilanteessa mahdollisimman äänetön ja rauhallinen, jotten häiritsisi koiraa. Suurin osa koirista hyväksyi minut ongelmitta, muutama hieman ihmetteli erikoista tilannetta, jolloin uusi ihminen kulkee lauman jatkona. Havainnointitilanteessa minulla oli kädessäni havainnointilomake, johon merkitsin kynällä esim. mitä työtä koira havainnoitaessa tekee, ja miten hyvin se siinä onnistuu. Pyrin jokaisella tilalla kuvaamaan työtä tekeviä koiria digikameralla.

Havainnointitilanteessa minun täytyi usein samaan aikaan tehdä muistiinpanoja näkemästäni, kävellä eteenpäin sekä ottaa vielä valokuviakin raportointia varten. Tämä oli joskus hieman haastavaa, mutta onnistui kun toimi riittävän ripeästi. Havainnointitilanteessa käveltiin usein laitumille ja sieltä pois päin, mutta ei kovin pitkiä matkoja. Koira hoiti nautojen liikuttamisen, mikä oli tietysti ideakin. Askelia säästy.

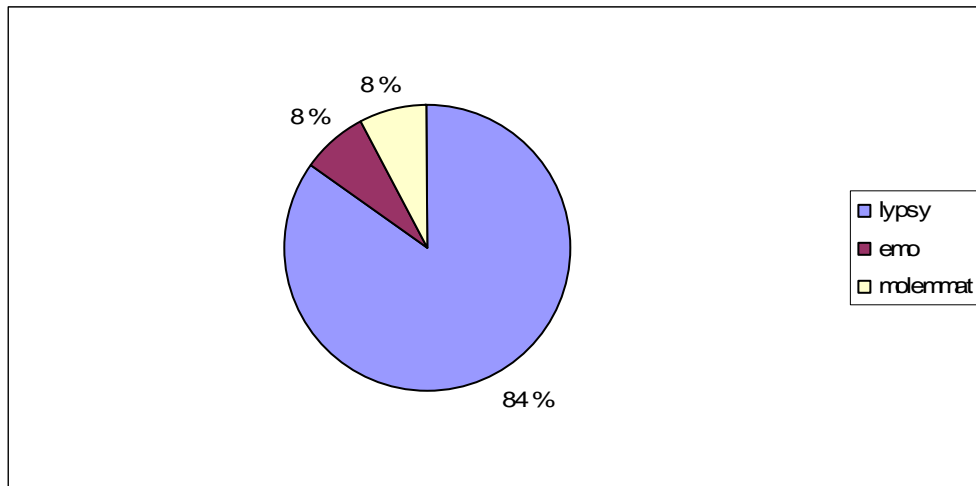
## 8. HAASTATTELUIDEN TULOKSET

Käytyäni tiloilla tekemässä haastattelut, kirjoitin kysymyslomakkeista saadut, ja osan havainnointilomakkeiden tiedoista tilakohtaisesti Microsoft Word-ohjelmalla talteen. Osan havainnointilomakkeiden tuloksista kirjasin Microsoft Excelille. Näin tietoja oli helpompi tarkastella ja vertailla. Kysymyslomakkeissani olin jakanut kysymykset kolmeen eri osa-alueeseen; taustatiedot, tiedot nykytilanteesta sekä tulevaisuudennäkymät.(LIITE1) Taustatiedoissa tarkastellaan tilan kokoa, mistä idea paimenkoiran hankkimiselle lähti, mihin tarpeeseen se tilalle tuli. Nykytiedoissa tarkastellaan esimerkiksi millainen koira on käytössä, mitä se tilalla tekee, ollaanko sen työpanokseen tyytyväisiä. Tulevaisuus-osioissa mietitään, pidetäänkö paimenkoira tilalla käytössä jatkossakin. Päätin tehdä opinnäytetyön tulosten raportoinninkin samalla kaavalla, eli jaan tilojen näkemykset näihin kolmeen samaan osa-alueeseen. Näin tuloksia on helpompi tarkastella.

### 8. 1 Tilojen taustatiedot paimenkoiran käytön osalta

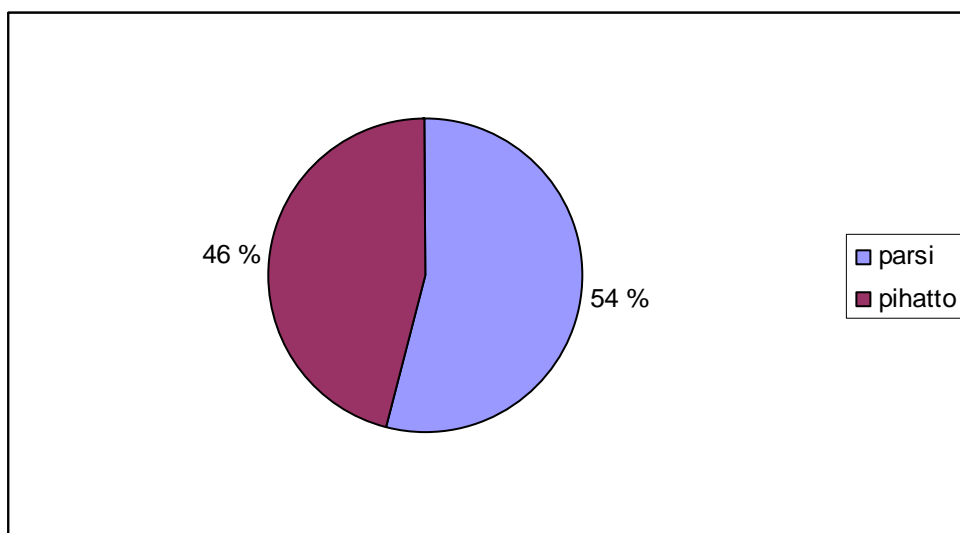
Tiloja, joilla kävin tekemässä haastattelut paimenkoiriin liittyen oli siis yhteensä kolmetoista kappaletta. Tämä määrä olikin riittävä, kun ottaa huomioon, että kyseessä on laadullinen haastattelu. Ilmaisen tiedot kappalemäärinä.

Tiloista lypsykarjatiloja oli 11 kappaletta, emolehmätiloja 1 kappaletta ja tiloja, joissa molempia edellä mainittuja tuotantosuuntia oli samaten 1 kappaletta. Oheinen näkyy kuviosta 9. Lypsylehmiä tiloilla oli keskimäärin 39 kappaletta, nuorta karjaa (hienot, vasikat ja sonnit) 44 kappaletta, emolehmiä kahdella tilalla keskimäärin 48 kappaletta, ja lampaista kolmella tilalla keskimäärin 30 kappaletta. Tiloilla, joilla lampaista oli, olivat lampaat otettu alun perin koirien vuoksi, jotta koirat voisivat niillä harjoitella paimentamista.



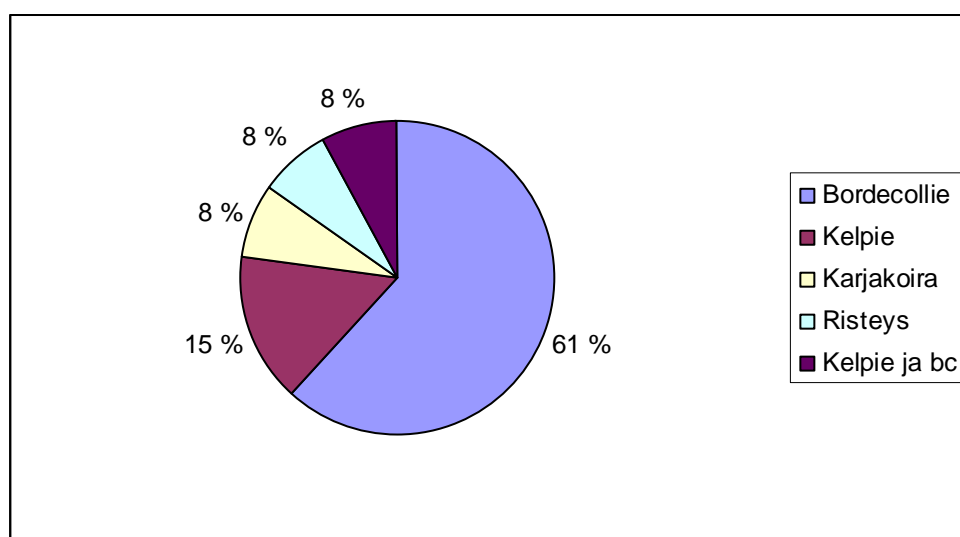
KUVIO 9. Tilojen tuotantosunnat. (n=13)

Navetoista parsinavetoita oli 7 kappaletta ja pihattoja 6 kappaletta, (kuvio 10). Yhdessä parsinavettatiloista oli tekeillä pihatto, ja työn kirjallisen osion valmistuessa se on jo otettu käyttöön. Eli navettatyypit jakaantuivat tasaisesti, mikä olikin todella hyvä. Tilojen laidun/ jaloittelulohkojen koko, joissa koirat nautoja liikuttivat, oli keskimäärin 3,8 ha.



KUVIO 10. Navettatyypit haastattelutiloilla. (n=13)

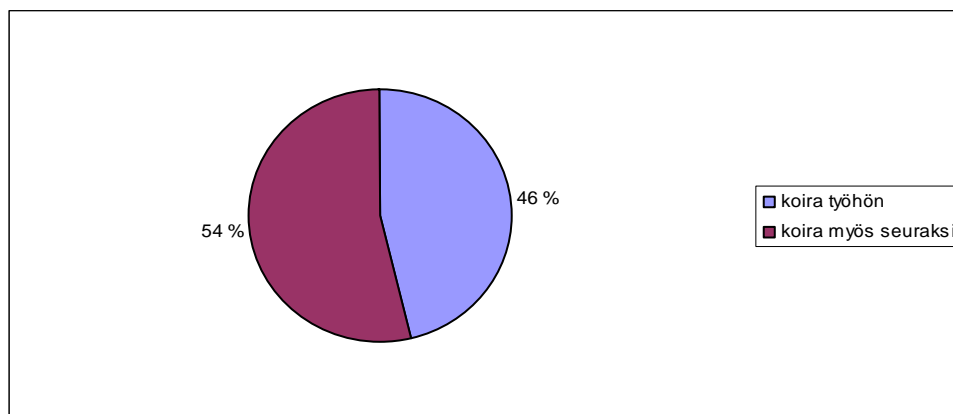
Yhdellä koiralla oli tiloilla johtajia, siis henkilöitä joita koirat parhaiten tottelivat keskimäärin 1,5 kappaletta. Koiria oli keskimäärin per tila 1,4 kappaletta. Yhdeksällä tilalla oli yksi koira, kolmella tilalla kaksi koira ja yhdellä tilalla neljä koira. Yhteensä koiria oli 19. Roduista bordercollie oli yleisin, pelkästään niitä oli 8 tilalla, australian kelpietä oli 2 tilalla, australian karjakoira yhdellä tilalla, bordercollien ja australiankarjakoiran risteys yhdellä tilalla, (kuvio 11).



KUVIO 11. Paimenkoirien rodut haastattelutiloilla. (n=13)

Kaikkien tilojen koirien (19 kpl) laskettu keski-ikä oli 4,1 vuotta. Kaikista koirista alle kolmevuotiaita oli kuusi kappaletta. 3-5 vuotiaita koirista oli viisi kappaletta kaikista yhdeksästätoista. Yli viisivuotiaita koirista oli suurin osa, eli kahdeksan kappaletta. Koirien ostohinnat ja muut kulut oli laitettu verovähennyksiin kahdellatoista tilalla, yhdellä tilalla näin ei oltu tehty. Tämäkin vain siitä syystä, että koiran omistaja/kouluttaja ei ollut vielä tilan omistaja. Viidellä tilalla harrastetaan koirien kanssa koulutuksissa säännöllisesti käymistä, joko paimennuksen tai muun koiraharrastuksen tiimoilta. Kahdeksalla tilalla koirien kanssa ei harrasteta tilan ulkopuolella.

Idea paimenkoiran hankkimiselle tuli kuudella tilalla, koska koiralle oli tarvetta tilalla työhön (kuvio 12). Seitsemällä tilalla koira hankittiin sekä työhön tilalle, harrastuskumppaniksi että seuraksi. ( LIITE 3, esim. 1)

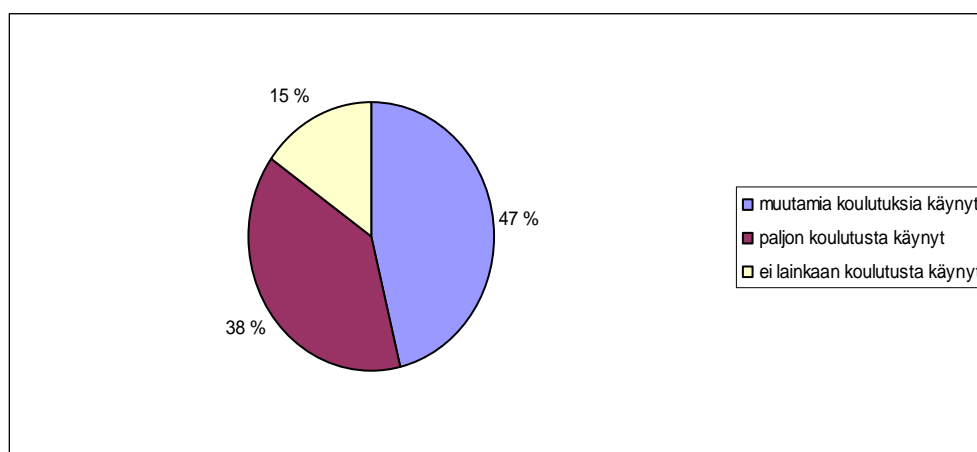


KUVIO 12. Idea paimenkoiran hankinnalle haastattelutiloilla. (n= 13)

Tiloista neljällä oli ollut paimenkoira ennen haastatteluhetkeä tilalla olevaa/olevia koiraa/koiria. Aiempaa paimenkoiraa ei ole ollut yhdeksällä tilalla. Ennen paimenkoiran hankkimista oli tietoa alasta hankittu lähinnä kirjallisuudesta sekä internetistä. Molemmista edellä mainituista oli tietoa hankittu kuudella tilalla. Lisäksi tietoa oli hankittu kolmella tilalla tuttavilta, kahdella tilalla erilaisista tapahtumista missä paimenkoirat esiintyivät työtilanteissa, sekä yhdellä tilalla koirajalostusneuvojilta. Kahdella tilalla tietoa ei ollut hankittu lainkaan, mutta näissä tapauksissa oli kyse henkilöistä, joilla oli ennestään paljon kokemusta muista koiraroduista.

Yllätyksiäkin koirien tiloille ottamisen jälkeen ilmeni. Kahdeksalla tilalla sanottiin, että koiran koulutus oli ollut haastavampaa mitä luultiin. Yhdellä tilalla oltaisiin haluttu enemmän tietoa nimenomaan ensimmäisen koiran valintaan liittyen ja yhdellä tilalla olisi toivottu enemmän tietoa siihen, kumpi sukupuoli on parempi ensimmäistä paimenkoiranpentua hankittaessa. Kolmella tilalla yllätyksiä ei tullut lainkaan, mutta tässä oli taas kyse kokeneista koiraihmisistä.

Koiran/koirien kanssa koiran ottamisen jälkeen paimenkoirien koulutuskursseja on käyty hieman (1-2 kurssia, koulutuspäivää) kuudella tilalla, on käyty paljon (enemmän kuin kolme kurssia, koulutuspäivää) viidellä tilalla ja ei lainkaan kursseja käyneeksi ilmoittautui kaksi tilaa (LIITE 3, esim. 2). Kuvio 13 havainnollistaa tämän. Kaikkien, myös niiden mielestä, jotka eivät ole koirien kanssa koulutuspäivillä käyneet tai muuta koulutusapua saaneet, ovat sitä mieltä, että koiran koulutus on tärkeä asia, ja että on hyvä että kursseja järjestetään. Tärkeintä apu on paimenkoiranpentua hankkivalle tai sellaisen juuri hankkineelle. Kymmenellä tilalla vastattiin lisäksi, että koulutuskursseja saisi olla enemmän alueellamme, kolmen tilan mielestä kursseja järjestetään tällä hetkellä sopiva määrä.



Kuvio 13. Koiran kanssa koulutuksia käyneitä haastattelutiloilla. (n=13)

Paimenkoirarodun valinnasta kysyin myös, että miksi valitsitte juuri sen rodun mikä teillä sillä hetkellä on. Viidellä tilalla vastattiin, että he tekivät päätöksen rodusta sen perusteella, että se soveltui lapsiperheeseen, kahdella tilalla oltiin sitä mieltä, että tietoa oli tarjolla eniten juuri ko. rodusta. Kaksi tilaa oli valinnut rodun sen lyhyen karvalaadun vuoksi. Yhdellä tilalla oltiin saatu tietoa, että juuri ko. koirarodun koulutus olisi helppoa, yhdellä tilalla haluttiin koirarotu joka soveltuu paitsi työhön maatilalla, myös muuhun harrastus-, palvelukoirakäyttöön. Yhdellä tilalla haluttiin kokeilla rodun vaihtamista, koska edellisestä paimenkoirarodusta oli huonoja kokemuksia. Yhdellä tilalla sanottiin rodun hankkimisen olleen sattumaa.

## 8. 2 Paimenkoiran käyttö tiloilla

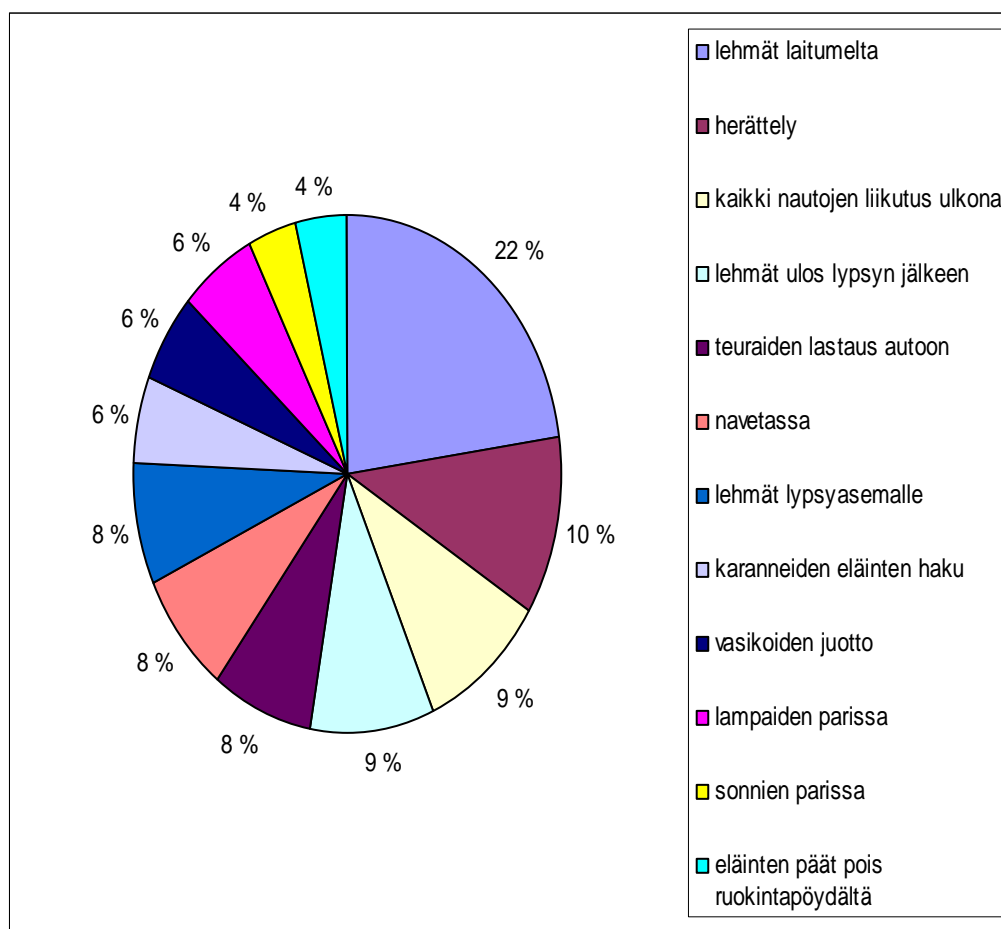
Kymmenellä tilalla paimenkoirat olivat kennelliiton rekisterissä ja kuudella tilalla koirat olivat vielä tämän lisäksi Suomen Paimenkoirayhdistyksen rekisterissä. Kolmella tilalla koirat eivät olleet missään rekisterissä. Yhdeksällä tilalla koiralla oli ostettaessa ollut paimennustakuu, neljällä tilalla paimennustakuuta ei ollut. Viidellä tilalla koirat olivat suorittaneet perusradan, siis radan missä koira näyttää paimennustaitonsa. Tämä tehdään lähinnä lampailla. Kahdeksalla tilalla koirat eivät olleet suorittaneet paimennusrataa.

Seitsemällä tilalla koira oli ostettu pentuna Etelä-Suomesta, yhdellä tilalla taas Pohjois-Suomesta. Kahdelle tilalla pentu tuli Pohjois-Savosta ja yhdelle tilalle Etelä-Savosta. Kahdella tilalla koiria oli tullut kaksi kappaletta Etelä-Suomesta ja yksi kappale Pohjois-Savosta. Paimenkoiria on siis saatavilla ympäri maata. Kaikilla tiloilla kerrottiin koirien olevan nopeita oppimaan kouluttaessa, mutta ne oppivat myös huonot tavat esim. muilta koirilta. Malttamattoman koiran ohjaajalla on monesti vaikeuksia pysyä koiran tahdissa koulutustilanteessa. Kaikilla tiloilla koirat on koulutettu pääosin itse sekä osa lisäksi koiran kanssa kursseilla käyden.

Koirien tehtävät tilalla vaihtelivat (kuvio 14). Kahdellatoista tilalla koirat hakivat lehmät laitumelta, ja viidellä tilalla koirat veivät myös lehmät lypsytyn jälkeen ulos. Viidellä tilalla koirat olivat mukana kaikessa nautojen liikkutuksessa ulkona ja laitumella/jaloittelutarhassa. Neljällä tilalla koirat toimivat monin tavoin navetassa, esim. eläinten erottelu tms. Neljällä tilalla koira lastasi teuraat teurasautoon, tosin yksi näistä tiloista käytti koira vastamikäli, eläintä ei ihmisvoimin autoon helposti saatu. Kolmella tilalla koira auttoi vasikoiden juotossa pitämällä yhtä vasikkaa juotettaessa muiden vasikoiden päät poissa tieltä. Neljällä tilalla koira ajoi tai oli jossakin vaiheessa ajanut lehmiä lypsyasemalle. Kahdella tilalla koira auttoi tai oli auttanut sonnien liikkutuksessa, kahdella tilalla koira piti eläinten päät tarvittaessa poissa ruokintapöydältä kun se haluttiin esim. tyhjentää. Kuudella tilalla koira navetassa herätteli nautoja makuuparsista makuulta ylös, esim. lypsylle tai syömään.



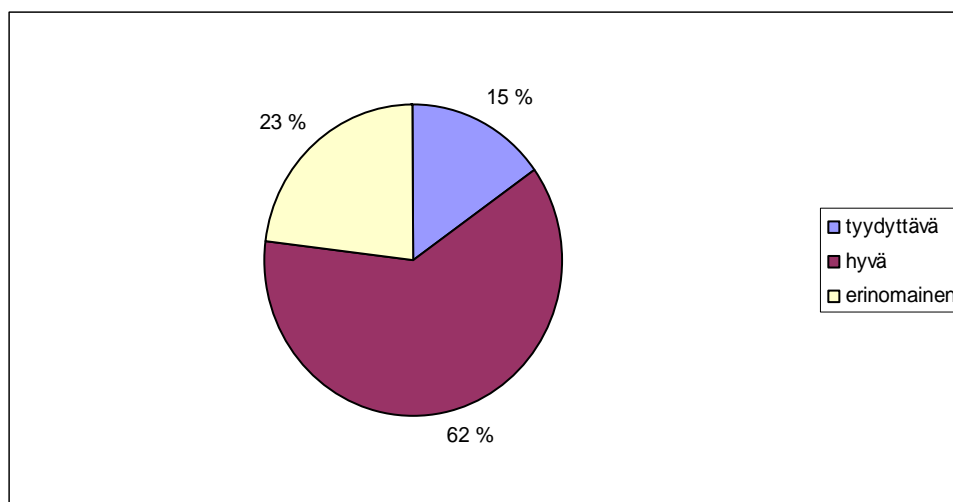
Kolmella tilalla koira auttoi karanneiden eläinten haussa ja kolmella tilalla koira työskenteli myös tilalla olevien lampaiden parissa. (LIITE 3, esim. 3)



Kuvio 14. Koirien töiden jakaantuminen haastattelutiloilla. (n=13)

Tilojen tyytyväisyys koirien työpanokseen jakautui asteikon huono, tyydyttävä, hyvä ja erinomainen välillä (kuvio 15). Pyysin antamaan arvosanan koiran työlle sen mukaan, miten se on vastannut tilan väen odotuksia ennen tilalle töihin tulemistä. Arvosanaa huono ei koiralleen antanut yksikään tila. Arvosanan tyydyttävä koiralleen antoi kaksi tilaa. Arvosanan hyvä sai kahdeksan tilan koirat ja arvosanan erinomainen kolme tilaa. Se, kuinka paljon aikaa koirien koulutukseen on käytetty, vaikuttaa tyytyväisyyteen.

Eli mitä enemmän koira on koulutettu, sitä enemmän se osaa ja sitä tyytyväisempiä siihen ollaan. Se, onko koira koulutettu pääosin itse vai kursseil-la, ei vaikuta tulokseen.



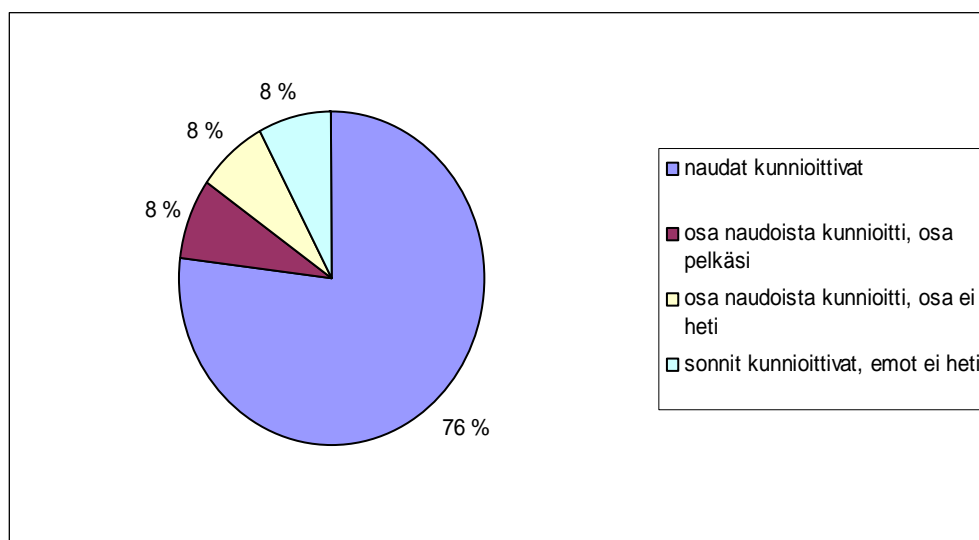
KUVIO 15. Omistajien tyytyväisyys koirien työpanokseen haastattelutiloilla. (n=13)

Kahdellatoista tilalla koirille oli joko tilan töiden puolesta aktiviteettia energian purkamiseksi riittävästi tai sitten se oli jo alun perin hankittu osittain seurakoiraksi, jolloin sen kanssa harrastettiin muutakin. Vain yhdellä tilalla koira ei saanut tarpeeksi aktiviteettia. Koirien tottelevaisuudesta sain seuraavanlaisia tuloksia. Työtehtäviä tehdessä neljän tilan koirat tottelivat työtehtäviä tehdessä yleensä tyydyttävästi. Kahdeksan tilan koirat tottelivat yleensä hyvin, eli noin 80- 95 %:n todennäköisyydellä. Yhdellä tilalla koirat tottelivat omistajansa mukaan aina.

Johtajuudesta löytyi vaihtelevia tuloksia. Koira pystyi toimimaan ohjaajansa ja mahdollisesti tämän puolison lisäksi muidenkin ihmisten, esimerkiksi lomittajan ohjauksessa koti-tilalla. Joitakin lomittajia, tuttuja ihmisten lisäksi, koirat tottelivat kuudella tilalla. Kolmella tilalla koira totteli kaikkia vieraitakin ihmisiä vähintään tyydyttävästi. Kahdella tilalla koira totteli isäntäparin lisäksi vain tuttuja ihmisiä. Kahdella tilalla koira totteli vain yhtä omistajaa, ohjaajaansa.

Tiloilla, missä koira pystyi toimimaan lomittajan kanssa, riippui se aina siitä, millainen ihminen lomittaja on. Lomittajalla olisi mielellään oltava edes jonkinlaista eläintuntemusta ja kokemusta koirista. Toisaalta monien tilojen koirat osaisivat etenkin laitumelta tuoda lehmät vain muutamalla sanalla, mikä helpotti lomittajalla koiran mukaan ottoa heidän tullessa lomittamaan.

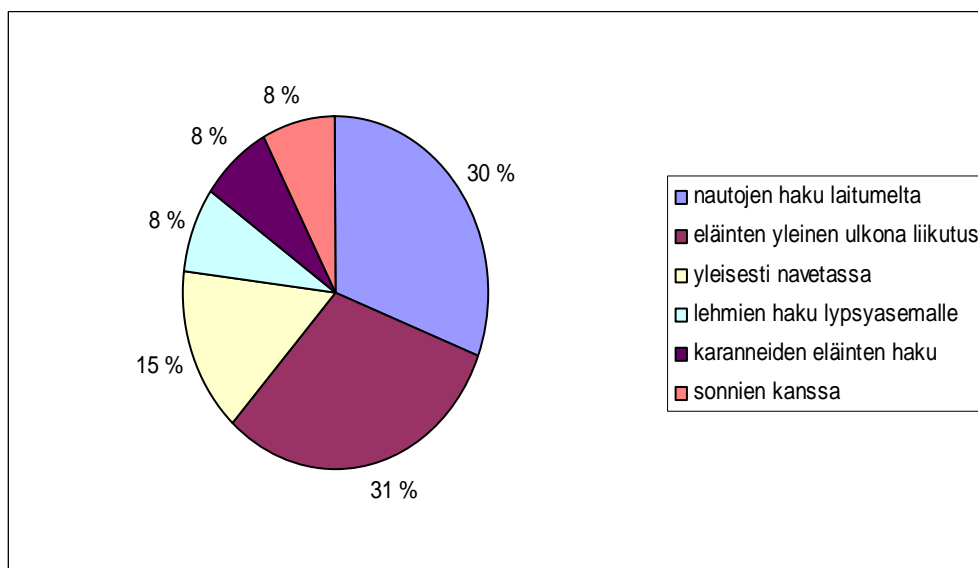
Nautojen reagointi koiraan ilmeni seuraavasti (kuvio 16). Kymmenellä tilalla naudat kunnioittivat koiraa, kuten pitääkin olla. Yhdellä tilalla osa naudoista kunnioittaa koiraa, osa aluksi/ajoittain pelkää. Yhdellä tilalla osa naudoista kunnioittaa koiraa, mutta osa ei aivan heti. Yhdellä emolehmätillalla sonnit kunnioittavat koiraa, mutta emolehmät eivät aina. On otettava huomioon, että naudat ovat yksilöitä, ja jotkin niistä ovat aggressiivisempia paimennettavia. Kaikilla käymilläni tiloilla havainnointini aikana huomasin kuitenkin, että vaikka havainnointihetkellä jokin nauta olisikin alkanut uhittelemaan koiralle, sai koira sen pian liikkeelle ja tahtoonsa.



KUVIO 16. Nautojen suhtautuminen paimenkoiraan haastattelutiloilla. (n=13)

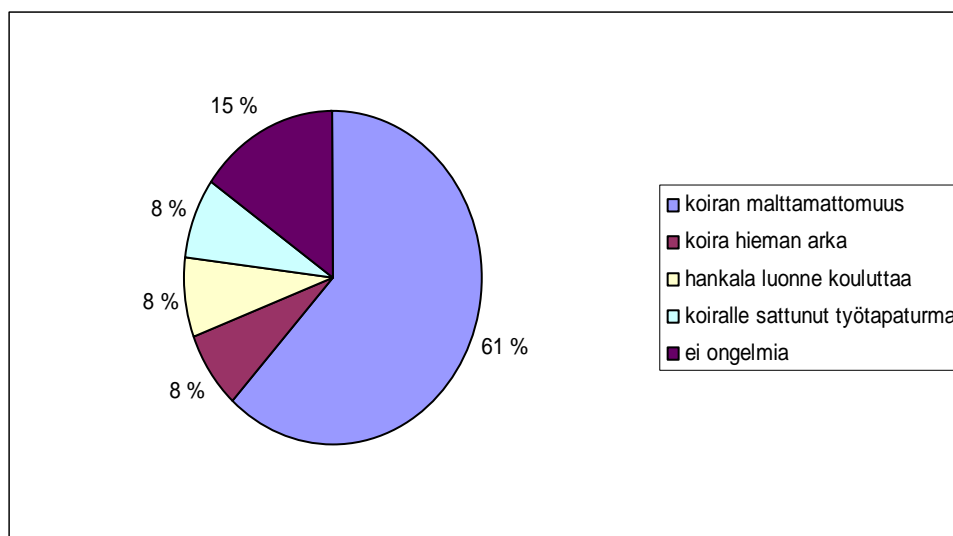
Kysymykseen siitä, missä työtilanteessa koira on tehokkain; missä työssä siitä on eniten apua, vastattiin neljällä tilalla sen olevan nautojen haku laitumelta. Myös neljä tilaa vastasi eniten apua olevan yleisesti eläinten liikutus ulkona. Kahdella tilalla vastattiin että eniten hyötyä koirasta on yleisesti navetassa.

Yhdellä tilalla vastattiin lehmien haku lypsyasemalle, yhdellä tilalla apua koirasta oli sitten kun eläimet karkaavat. Yksi tila vastasi eniten apua koirasta olevan sonnien kanssa (emolehmätila). Näistä tuloksista kertoo myös kuvio 17.



KUVIO 17. Missä maatilan tehtävässä paimenkoira tehokkain/ missä siitä on eniten hyötyä. (n=13)

Koirien kanssa on niiden koulutuksen ja työnteon lomassa ilmennyt myös ongelmia (kuvio 18). Kahdeksalla tilalla oli eniten ongelmia ollut koiran malttamattomuuden kanssa. Yhdellä tilalla olisi sitä vastoin toivottu koiralla olevan enemmän rohkeutta joissain tietyissä tilanteissa. Yhdellä tilalla koiralla oli vaikea, itsenäinen luonne kouluttaa. Yhdellä tilalla oli koiralle sattunut työtapaturma, jonka takia koira oli jonkin aikaa varovainen liikkeissään. Kaksi tilaa vastasi, että heillä ei ollut suurempia ongelmia.



KUVIO 18. Paimenkoirien kanssa ilmenneet ongelmat haastattelutiloilla. (n=13)

Koiran haluttiin myös oppivan lisää. Neljällä tilalla haluttiin koiran oppivan hakukaari, eli oikeaoppisesti koira kaartaa noutaa eläimet ohjaajan luokse oikeassa tasapainossa. Yhdellä tilalla haluttiin koiran oppivan tekemään perusrata. Yhdellä tilalla haluttiin koiran oppivan lypsyasemalle ajo. Yhdellä tilalla toivottiin koiran oppivan oma-aloitteista ennakointia työtehtävissä. Yhdellä tilalla haluttiin koiran oppivan hiehojen kasaaminen, eräällä karanneen eläimen erottelu, ja toiselle karanneen eläimen jäljestäminen. Neljällä tilalla tarvittiin enää hienosäätöä vanhoihin opetuksiin. Kahdella tilalla ei kaivattu enää mitään uutta. Nämä toivotut asiat siis vaihtelivat melko suuresti.

Kysymykseen miten tiloilla jatkossa halutaan paimenkoirat kouluttaa, olivat vastaukset melko yhtenevät. Kymmenen tilaa vastasi, että he haluavat hoitaa koulutuksen jatkossa pääosin itse ja kolme tilaa halusi tehdä koulutuksen paitsi itse, he myös kaipasivat paljon ohjausta koulutukseen muualta.

Tuottajien mielipide siihen, millaisille karjatilaille paimenkoira heidän mielestään sopisi, jakaantui seuraavasti. Kuusi tilaa vastasi, että koira sopii tiloille, missä nautoja laidunnetaan/ jaloitellaan. Kolme tilaa vastasi koiran mielestään sopivan kaikenlaisille tiloille ihmisestä riippuen.

Kahdella tilalla vastattiin, että paimenkoira soveltuu mieluiten koiraihmiselle ja samaten kahdella tilalla vastattiin että koira soveltuu parhaiten tilalle, missä ihmisellä on aikaa ja mielenkiintoa paneutua sen koulutukseen.

Haastattelutilojen paimenkoirista oltiin myös oltu kiinnostuneita. Seitsemän tilaa vastasi, että heille oli tullut paimenkoirista, niiden rodusta ja käytöstä kyselyjä tuttujen tai vieraiden kautta. Kolmella tilalla vastattiin, että he olivat tämän lisäksi olleet toisten karjatilallisten karanneiden eläinten etsimisessä ja kiinni saamisessa. Yhdellä tilalla oltiin oltu naapurissa apuna nautojen siirrossa vanhasta navetasta uuteen. Kaksi tilaa vastasi, ettei heille ole tullut minkäänlaisia kyselyitä paimenkoiristaan.

Otin selvää myös siitä, mitkä tilojen tulevaisuudennäkymät olivat paimenkoiran käytön osalta. Kaikilla kolmellatoista tilalla vastattiin, että he pitävät koirat tilalla töissä jatkossakin niin pitkään kuin ne vain ovat työkykyisiä. Kolmella tilalla pidettiin uuden paimenkoiran pennun ostamista tilan töihin erittäin todennäköisenä lähitulevaisuudessa. Yhdellä tilalla uusi paimenkoiran pentu oli juuri otettu tilalle nykyisen vierellä kasvamaan. Viidellä tilalla koirat/osa koirista oli sen verran nuoria, että tiloilla ei ollut vielä ehditty miettiä seuraavan koiran hankkimista tarkemmin.

### 8. 3 Muuta haastatteluissa esiin tullutta

Haastattelun lopuksi annoin haastateltaville vapaan sanan, eli he saivat sanoa vielä jotain omasta mielestään tärkeää, mikä liittyy paimenkoiriin, mutta mitä en itse keksinyt jostain syystä kysyä.

Vastaukset olivat seuraavanlaisia. Erään tilan mielipide oli, että jos hankkii paimenkoiran, on otettava huomioon, että se haluaa varmasti olla tilan isäntäväen mukana tilan kaikissa töissä. Koiran on voitava tuntea kuuluvansa perheeseen. Yleinen mielipide oli myös, että koiralle on oltava aikaa sekä kiinnostusta sen koulutukseen.

Paimenkoiran pennun ostajan olisi erään tilan mielestä tiedettävä oma persoonansa, jotta osaisi valita oikeanlaisen pennun. Eli räiskyvälle ohjaajalle rauhallinen pentu ja toisinpäin.

Eräs tilallinen haaveili paimenpillin käytön opettelusta. Pillin avulla ihminen säästää ääntään ja koira ymmärtää käskyt paremmin. Pillin käytön opettelu vaatii aikaa, jotta siitä saa tuotettua oikeanlaista ääntä. Yhtenä mielipiteenä oli, että paimenkoira edistää tilan työturvallisuutta, koska se ennakoi eläinten liikkeitä.

Koiran paimennustaito mitataan oikeasti vasta sitten, kun koira työskentelee muualla kuin tutussa ympäristössä. Silloin sen on pystyttävä tekemään yhteistyötä ohjaajansa kanssa. Kerrottiin myös, että ihminen oppii paljon ja saa onnistumisen elämyksiä, kun pystyy itse kouluttamaan paimenkoiran tilan töihin. Koira on viisas eläin.

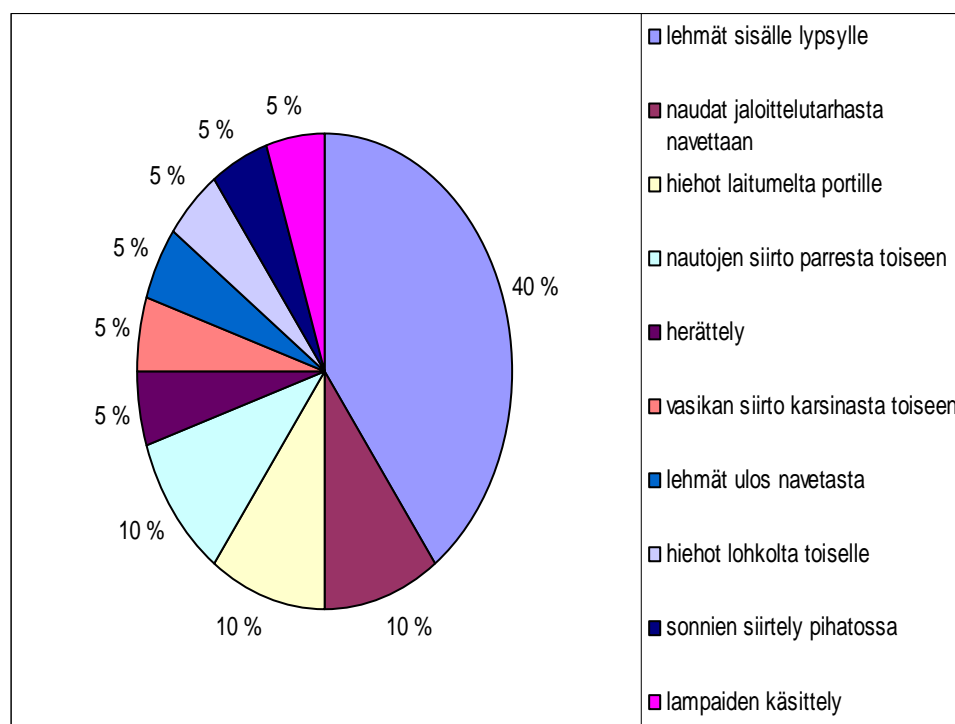
#### 8. 4 Havainnointitilanteet tilojen koirista

Tein havainnoinnit kahdentoista tilan koirista itse ja yhdellä tilalla sain nähdä tietokoneelta videopätkässä koiran ajavan lehmät liikkeelle. Seuraavassa havainnointien tulokset koirista, mitkä havainnoin omin silmin. Havainnoinnit ovat siis tehty kahdentoista tilan väliltä. Jokaisella tilalla havainnointitilanteessa toimi vain yksi koira. Yhdellätoista tilalla koira antoi havainnoijalle itsestään ystävällisen ja innokkaan ensivaikutelman. Yhdellä tilalla koira oli selvästi pidättyväinen vierasta kohtaan. Kyseinen koira on muutenkin herkkä luonteeltaan.

Ohjaajana koiralle havainnointitilanteessa toimi yhdeksällä tilalla koiran pääasiallinen ohjaaja, eli yleensä joko tilan isäntä tai emäntä. Kahdella tilalla koiran ohjaajina toimivat yhdessä tilan isäntäpari, mutta toisen ohjatessa vain yhdessä tehtävässä hetken aikaa. Yhdellä tilalla koira ohjasi tilan ulkopuolinen henkilö. Kaikilla kahdellatoista tilalla koirat olivat iloisia kiinnostuneita ohjaajasta, mikä kertoo koiran ja ohjaajan suhteen olevan positiiv-

vinen. Kaikilla tiloilla koirat ovat myös innostuneita ymmärtäessään pääsevänsä töihin nautojen pariin.

Työtehtävä, jonka ohjaaja saattoi koiransa laittaa tekemään havainnoinnin aikana, riippui aivan tilasta. Itse en asettanut rajoituksia sille, mitä koira teki. Mutta tietysti mieluiten sellaisia asioita, mitä koira tekee säännöllisesti tilalla. Työn oli tietysti liityttävä nautoihin. Useimmilla tiloilla koira teki vain yhden asian, joillakin useampia. (LIITE 3, esim. 4) Kahdeksalla tilalla koira haki havainnointitehtävän aikana lehmät sisälle lypsylle. Kahdella tilalla koira haki naudat jaloittelutarhasta navettaan. Kahdella tilalla koira haki hiehot laitumelta ko. laitumen portille. Samoin kahdella tilalla koira siirteli nautoja navetassa esim. parresta toiseen. Yksittäiset työt, mitä koira tiloilla teki, olivat seuraavat; koira siirsi hiehot ulkona lohkolta toiselle, herätteli nautoja, eli käski ylös makuuparresta. Samoin koira siirsi navetassa vasikan karsinasta toiseen, saatteli lehmät ulos navetasta lypsyn jälkeen, sekä siirteli sonneja pihatossa. Eräällä tilalla koira näytti osaamisensa vielä nautojen lisäksi lampailla, (kuvio 19)



KUVIO 19. Tehtävät, mitä paimenkoirat tekivät niitä havainnoitaessa haastattelutiloilla. (N= 12)

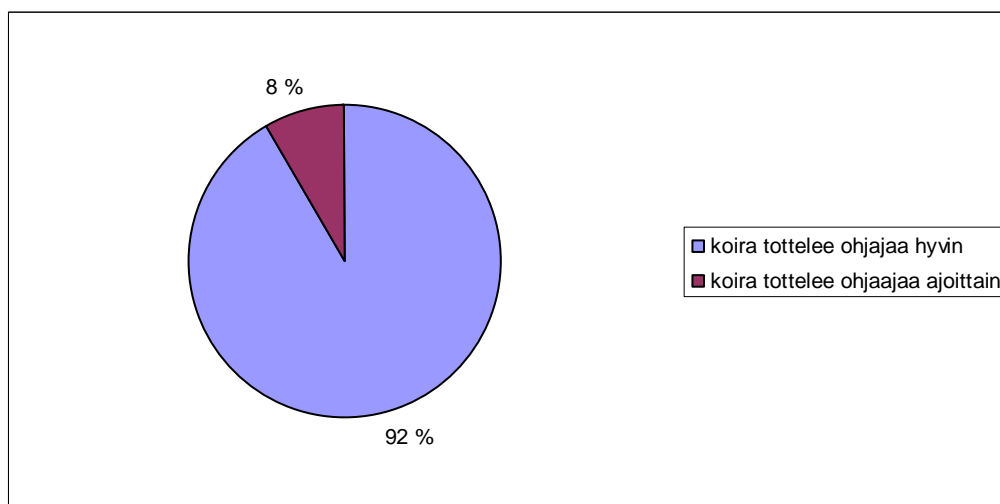


Koirien ohjaus tapahtui kaikilla kahdellatoista tilalla pelkästään käskyillä, eli apuna ei käytetty esimerkiksi makupaloja. Havainnoinneista suurin osa tehtiin ulkona. Käskyjen selitykset on kerrottu aiemmin paimenkoiran koulutus-osiossa. Käytetyistä käskyistä kertoo taulukko 1; siinä on kerrottu käytetyt käskyt ja tilojen lukumäärät, eli monellako tilalla käskyjä käytettiin sekä ulkona, että sisällä navetassa.

Taulukko 1. Haastattelutiloilla havainnoinnin aikana käytetyt käskysanat.

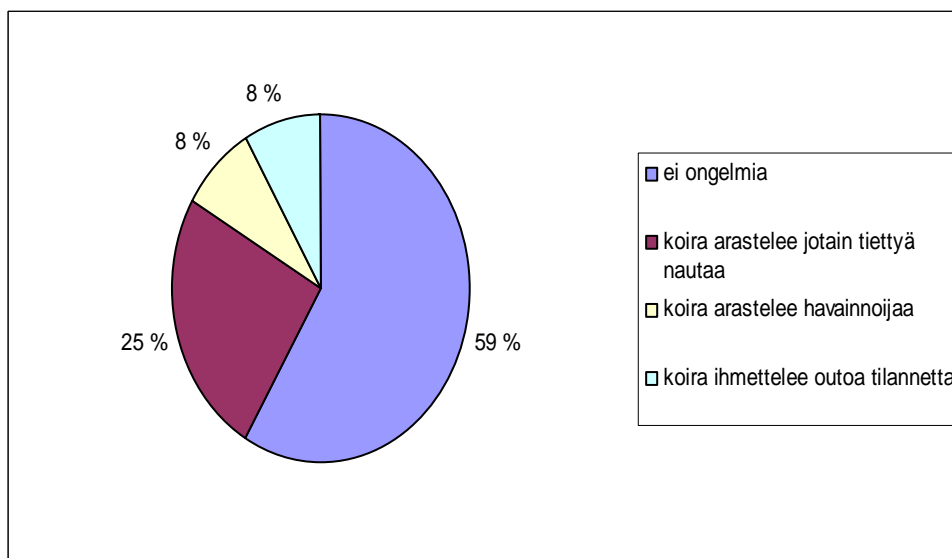
<b>Käskysanat ulkona/ navetassa</b>	<b>Tilojen lkm; ulkona/ navetassa</b>
Kaikki	8/ 0
Kierrä,Taakse, / Taakse	6/1
Malta,Odota, / Odota	6/1
Tänne, Aja	5/ 0
Vasen, Oikea	4/ 0
Mene, Maahan, / Maahan	3/1
Siitä, Hae, Hyvä, Hätistä/ Herätä, Edestä	2/2
Istu, Lähemmäs, Ei, Vauhtia, Seis, Hitaasti, / Askel	1/1

Yhdellätoista tilalla koira kuuntelee ohjaajaa hyvin. Ainoastaan yhdellä tilalla koira ei kuuntele ohjaajaa tarpeeksi hyvin. Yhdellätoista tilalla koira ottaa ohjaajaan sopivasti katsekontaktia. Yhdellä tilalla katsekontakti on vähäistä. Yhdellätoista tilalla koirat tottelevat ohjaajaa hyvin. Yhdellä tilalla koira tottelee ohjaajaa vain ajoittain. Tämän kertoo myös kuvio 20.



KUVIO 20. Paimenkoiran tottelevaisuus havainnointitilanteessa haastattelutiloilla. (n=12)

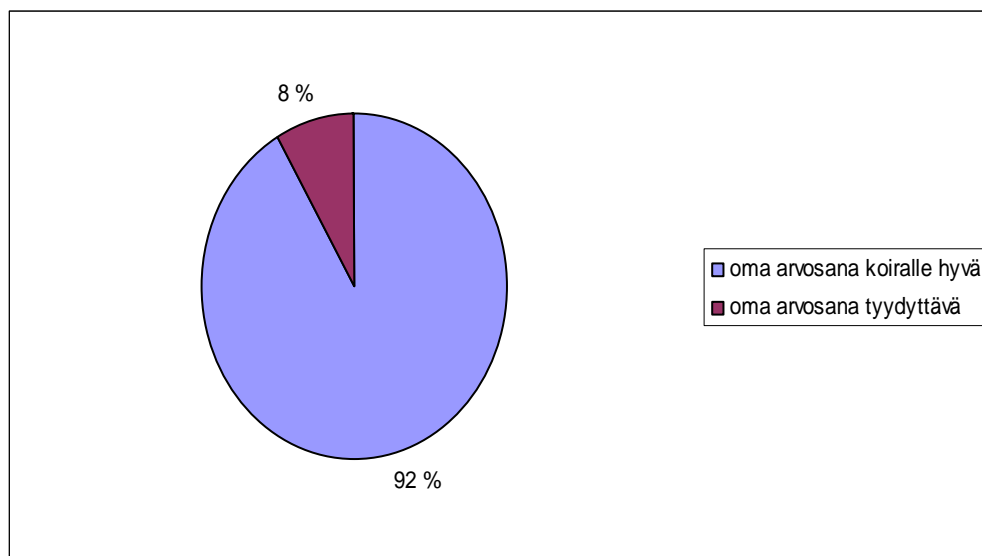
Yhdellätoista tilalla koira tarvitsee muutamia toistoja. Yhdellä tilalla koira tarvitsee useita toistoja. Kuten kuviosta 21 näkyy, seitsemällä tilalla koiralla ei ole mitään ongelmia esim. vieraan ihmisen ollessa mukana havainnointitilanteessa tai mistään muustakaan. Kolmella tilalla koira hieman arastelee jotain tiettyä nautaa. Yhdellä tilalla koira hieman arastelee vierasta, eli havainnoijaa. Yhdellä tilalla koira hieman ihmettelee outoa tilannetta, mutta tokenee pian.



KUVIO 21. Ongelmia, joita paimenkoirilla esiintyi havainnointitilanteessa haastattelutiloilla. (n=12)

Yhdellätoista tilalla koira on havainnointitilanteessa sopivan innostunut ja pysyy ohjaajan hallinnassa. Yhdellä tilalla koira on liian innostunut ja aiheuttaa naudoissa hermostuneisuutta. Kaikilla kahdellatoista tilalla naudat kunnioittavat koira riittävästi, mutta eivät kuitenkaan suoranaisesti pelänneet koira.

Yhdellätoista tilalla koiran ohjaajan arvosana koiralle on ”hyvä”. Yhdellä tilalla ohjaajan arvosana koiralle on ”tydyttävä”. Oma arvosana havainnoitaville koirille oli samaten yhdellätoista tilalla ”hyvä” ja yhdellä ”tydyttävä”. Tuloksia kuvastaa kuvio 22.



KUVIO 22. Havainnoijan arvosanat paimenkoira- havainnoinnille haastattelutiloilla. (n=12)

Yhdellätoista tilalla havainnoitava tilanne oli normaali, siis sellainen, millainen tilanne oli aina muutenkin koiraa käytettäessä. Ainoastaan yhdellä tilalla tilanne ei ollut aivan normaali, koska naudat olivat koiran mennessä niitä hakemaan jo valmiiksi portilla odottamassa. Koiralla oli myös liikaa energiaa, koska sitä ei ollut ko. kesän aikana säännöllisesti käytetty tilan töissä. (LIITE 3, esim.5)

## 9. YHTEENVETO HAASTATTELUIDEN TULOKSISTA

Haastatteluiden perusteella tulokset kertovat, että tiloilla ollaan paimenkoiriin tyytyväisiä. Paimenkoirat on otettu pääosin tilan työtä silmällä pitäen, mutta myös osittain seuraksi. Niitä pidetään työtovereina. Hyvin tärkeää paimenkoiraa hankittaessa on tietää, miten paljon aikaa ja vaivaa sen koulutus vaatii. Hyvin koulutettu koira on kuitenkin arvokas työtoveri.

Työni tulosten voidaan katsoa olevan melko luotettavat. Olen itse käynyt tekemässä haastattelut tiloilla. Toki joitain pieniä unohduksia tai jopa väärinymmärryksiä on voinut haastatteluvaiheessa voinut tulla, mutta ei siten, että se olisi vaikuttanut työhöni. Nyt jälkeinpäin mietittynä molempia haastattelulomakkeita olisi voinut tiivistää jonkin verran, koska jotkin kysymykset hieman toistivat itseään. On kuitenkin parempi, että tietoa on enemmän ja siitä voi valita tarpeellisen, kuin että tietoa olisi liian vähän.

Havainnoinnit kertoivat osaltaan, toimivatko koirat tilan töissä todella niin kuin omistaja sanoi. Suurimmassa osassa tiloja koirat toimivat hyvin, kuten omistaja sanoi ja muutamalla tilalla koirat toimivat mielestäni jopa paremmin kuin omistajat antoivat ymmärtää. Ainoastaan yhdellä tilalla koira oli hienoinen pettymys, mutta tämä oli odotettavissa, koska koiralle ei ollut tilalla tarpeeksi tekemistä. Oli yllättävää huomata, kuinka suurena apuna koirat olivat varsinkin eläinten ulkona liikutuksessa.

Opinnäytetyöni tekeminen koostui neljästä eri osiosta: lähdemateriaalin hakemisesta ja taustan kirjoituksesta, lomakkeiden laatimisesta, haastatteluiden tekemisestä tiloilla sekä haastatteluiden tulosten raportoinnista. Ennen haastatteluiden tekemistä oli perehdyttävä tarkasti taustaan ja etsittävä tietoa lähdemateriaaleista, jotta haastattelulomakkeista tuli järkeviä.

Haastatteluja tehtäessä ainakin tärkeimmät asiat oli tiedossa, koska silloin tiloilla pystyi myös havainnoimaan enemmän asioita.

Työ onnistui mielestäni hyvin. Haastatteluista ja havainnoinneista saamani tulokset olivat yllättävän positiivisia; paimenkoira on todellakin hyödyllinen maatilan arjessa. Itse maatiloilla käynti ja haastatteluiden tekeminen vaati valmistautumista, mutta työn tekemisen kannalta ne olivat mielestäni antoisimpia hetkiä. Sai nähdä erilaisia koiria erilaisilla tiloilla ja tavata todella mukavia ihmisiä. Haastavin työn vaihe oli haastatteluiden tulosten purku ja tulosten muuttaminen paperilta yhteenvedoiksi ja numeeriseen muotoon. Tämä vei yllättävän paljon aikaa ja tarkkaa keskittymistä, vaikka asia tiedossa olikin koko ajan.

Työstä on tulevaisuudessa varmasti hyvää tietoa nautatilallisille, jotka suunnittelevat paimenkoiran ottamista ja jotka haluavat saada lisää tietoa perusasioista, mitä paimenkoiran hankkimiseen liittyy. Lisäksi työni sisältää hyödyllistä tietoa siitä, miten tyytyväisiä paimenkoiriin ollaan Pohjois-Savossa. Tulevaisuudessa paimenkoiria tullaan varmasti hankkimaan karjatilaille yhä enenevässä määrin. Tämä suunta on aistittavissa, löysinhan kolmetoista haastattelutilaa Pohjois-Savosta melko pieneltä alueelta.

Tulevaisuudessa olisi hyvä selvittää ainakin miten paimenkoiratoiminta Pohjois-Savossa kehittyy, sekä hankitaanko paimenkoiria nautakarjatilaille lisää. Ehkä olisi syytä jakaa tietoa siitä, miten hyödyllinen paimenkoira voi nautakarjatilallisille olla, koska monikaan ei tästä asiasta vielä tiedä. Monet tuottajat ovat varmasti tietoisia siitä, että paimenkoiria on olemassa, mutta he eivät tiedä, että se pystyy auttamaan paitsi lampaiden, myös nautojen liikutuksessa. Tietoa jakamalla paimenkoiran ottamista harkitsevat saavat ehkä lopullisen sysäyksen paimenkoiran hankkimiselle. Tiedän itsekin muutamia nautakarjajaloja, joilla ensimmäisen paimenkoiran ottamista harkitaan vakavasti. Moni paimensukuinen koira onkin loistava valinta, koska onhan se paitsi apuna töissä, myös seurana isäntäparille ja lapsille.

## LÄHTEET

### PAINETUT LÄHTEET

Hirsjärvi, S & Hurme, H. 1991. Teemahaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino.

Jones, H. 1987. A Way of life: sheepdog training, handling and trialling.  
Published By Old Pond Publishing.

Manninen, E. 2007. Paimenkoirasta työkaveri. KMVET 2/2007, 36- 37

Niemi, H. 2006. Paimenkoira korvaamaton apu monilla karjatililla. Koti- maa –ja koti-  
talousnaisten ammatti- ja järjestölehti. 10/2006, 21- 24

Paarvio, A & Kyrö, S. 1989. Paimenkoiraopas. Suomen paimenkoirayhdis-  
tys. ABC Paino: Lahti.

Puhakka- Kokko, S & Peltola, R. 1994. Paimentava työkoira- ohjaajan opas.  
Paimentava työkoira ry. Kopi- Jyvä Oy: Jyväskylä.

Tully, W. 2007. Working sheepdogs-a practical guide to breeding, training  
and handling. Australia. Printed in Australia by Linare book Printers.

## PAINAMATTOMAT LÄHTEET

Hilska, K.2007. Paimenkoira-kurssipäivä; koiran elekieli, signaalit, tottelevaisuus syksyllä 2007. Luentomuistiinpanot. Vieremä.

Holmström, M-H. 2006. Luennot nautojen käsittelystä talvella 2006. Savonia Ammattikorkeakoulu, Maaseutuala. Iisalmi. Luentomuistiinpanot.

Koirataito-koiran koulutuspalvelu.[Viitattu 06.11.2007] Saatavissa:  
<http://www.koirataito.net/index.php?id=etusivu>

Lappalaiskoirat ry. [Viitattu 18.1.2008] Saatavissa:  
<http://www.lappalaiskoirat.fi>

Ranta. P, 2007. Paimennustakuu. Suomen paimenkoirayhdistyksen internetfoorumi. 27.3.2007. [Viitattu 27.3.2007])

Suomen Australiankarjakoirat ry. [Viitattu 18.1.2008] Saatavissa:  
<http://www.sakkry.com/>

Suomen Bordercolliet & australiankelpiet ry. [Viitattu 06.11.2007] Saatavissa :<http://www.sbcak.fi/>)

Suomen Paimenkoirayhdistys ry. [Viitattu 06.11.2007]. Saatavissa:  
<http://www.spky.fi/cmsms/>

Talvela, R. 2007.Työkoira maatilalla – ProAgrian koulutustilaisuus kevät talvella. Luentomuistiinpanot. Nivala.

Wikipedia-vapaa tietosanakirja. [Viitattu 06.11.2007] Saatavissa:  
<http://fi.wikipedia.org/wiki/Paimenkoira>)



**HAASTATTELULOMAKE****TAUSTATIEDOT****1. Millainen tila teillä on?**

☐ lypsykarjatala

☐ emolehmätila

navojen lukumäärä \_\_\_\_\_ kpl

navettatyyppi \_\_\_\_\_ parsi \_\_\_\_\_ pihatto)

laidunien koko jos eläimiä laidunnetaan \_\_\_\_\_ (ha)

montako ”johtajaa” koiralla on? \_\_\_\_\_ (kpl)

---

---

---

---

**2. Mistä lähti idea hankkia tilallenne paimenkoira?**

---

---

---

---

**3. Mitä toiveita ja odotuksia Teillä oli paimenkoiralle ennen sen hankkimista?**

- ☐ ajansäästö
- ☐ työn helpotus navojen liikutuksessa
- ☐ koira seuraksi

---

---

---

**4. Vaikuttiko kesällä 2006 voimaan tullut nautojen jaloitteluvollisuus jollain tavoin Teihin?**

- ☐ koiran hankintapäätös helpottui
- ☐ ei vaikuttanut mitenkään

---



---



---

**5. Onko teillä ollut aiemmin paimenkoiraa?**

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei

**6. Jos Teillä on ollut aiemmin paimenkoira, montako?**

---

**7. Jos teillä on aiemmin ollut paimenkoira, kerro siitä hieman.**

**Koira nro 1**

- |                           |                                    |
|---------------------------|------------------------------------|
| • rotu                    | bc/ kelpie / karjis                |
| • sukupuoli               | uros / narttu                      |
| • käyttö nautojen parissa |                                    |
| • miten toiminut työssään | heikko/tyydyttävä/hyvä/erinomainen |
| • ongelmat                |                                    |
| • paimennustakuu?         |                                    |

---



---



---



---

**Koira nro 2**

- |                           |                                    |
|---------------------------|------------------------------------|
| • rotu                    | bc/ kelpie / karjis                |
| • sukupuoli               | uros / narttu                      |
| • käyttö nautojen parissa |                                    |
| • miten toiminut työssään | heikko/tyydyttävä/hyvä/erinomainen |
| • ongelmat                |                                    |
| • paimennustakuu?         |                                    |

---



---



---



---

**8. Olitteko hankkinut paimenkoirasta tietoa ennen itse koiran hankkimista?**

- ☐ Kyllä
- ☐ En

**9. Jos olitte hankkinut tietoa paimenkoirista ennen koiran hankintaa, mistä?**

- kirjallisuus
- koulutuspäivät
- kurssit
- kasvattajat
- tuttavat
- muut tilat

---

---

---

**10. Mistä lähteistä olette saanut parhaiten tietoa?**

- kirjallisuus
- koulutuspäivät
- kurssit
- kasvattajat
- tuttavat
- muut tilat

---

---

---

**11. Onko joitain tietoja mitä olisit halunnut saada tietää ennen koiran hankkimista, mutta et löytänyt?**

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei

**12. Jos on jotain mitä olisit halunnut saada tietää, mitä se oli?**

---

---

---

**13. Jos olette käyneet kursseja koiran koulutukseen liittyen, mitä ja missä?**

---



---



---

**14. Jos olette käynyt kursseja, oletteko niihin tyytyväinen?**

---



---



---

**15. Tarvitaanko koulutuskursseja yleisesti enemmän?**

---



---

## **TIEDOT NYKYTILANTEESTA**

**16. Montako koiraa teillä on tällä hetkellä? (kpl)**

---

**17. Kerro nykyisestä paimenkoirastanne/koiristanne jotka toimivat naudatilan töissä**

**Koira nro 1**

- |                              |                     |
|------------------------------|---------------------|
| • rotu                       | bc/ kelpie / karjis |
| • ikä                        | v                   |
| • sukupuoli                  | uros/narttu         |
| • käyttö nautojen parissa    |                     |
| • luonne töissä ja vapaalla  |                     |
| • onko rekisterissä          | kyllä/ei            |
| • paimennusradan suorittanut | kyllä/ei            |
| • paimennustakuu             | kyllä/ei            |

---



---



---



---

**Koira nro 2**

- |                               |                     |
|-------------------------------|---------------------|
| • rotu                        | bc/ kelpie / karjis |
| • ikä                         | v                   |
| • sukupuoli                   | uros/narttu         |
| • käyttö nautojen parissa     |                     |
| • luonne töissä ja vapaalla   |                     |
| • onko rekisterissä           | kyllä/ei            |
| • paimennusradan suorittanut? | kyllä/ei            |
| • paimennustakuu              | kyllä/ei            |

---



---



---

**Koira nro 3**

- |                              |                     |
|------------------------------|---------------------|
| • rotu                       | bc/ kelpie / karjis |
| • ikä                        | v                   |
| • sukupuoli                  | uros/narttu         |
| • käyttö nautojen parissa    |                     |
| • luonne töissä ja vapaalla  |                     |
| • onko rekisterissä          | kyllä/ei            |
| • paimennusradan suorittanut | kyllä/ei            |
| • paimennustakuu             | kyllä/ei            |

---



---



---

**18. Oletteko saaneet koiran/koirien ostohinnat ja muut kulut verovähennyksiin?**

- kyllä/ei

---

**19. Paras koiranne työtehollisesti? (koira nro)**


---

**20. Miksi nimenomaan juuri ko. koira on paras?**


---



---

**21. Jos teillä on eri rotuisia koiria paimennuskäytössä, näettekö niissä jotain eroja?**

- ☐ kyllä
- ☐ ei

**22. Jos näette koirien paimennustavoissa eroja, mitä ne ovat?**

- luonteessa à arka/tasainen/sähäkkä
- paimennustavassa à katse/kroppa/näytkminen
- sukupuoli à uros/narttu

---

---

---

---

**23. Millä perusteilla valitsitte juuri sellaisen koiran joka/joita teillä on?**

- rotu
- luonne
- väri
- vanhemmat
- karvalaatu
- hinta
- suositus

---

---

---

**24. Mistä hankitte koiran?**

- kasvattaja

---

---

**25. Miksi juuri sieltä?**

---

---

---

**26. Oliko koira hankittaessa pentu vai aikuinen? Perustelut.**

---

---

---

**27. Kauanko koira on ollut teillä? (vuosissa)**

---

**28. Kuka koiran on kouluttanut paimentamaan?**

---

**29. Missä?**

---

---

---

**30. Oliko/onko koiranne nopea oppimaan kouluttaessa?**

---

---

**31. Miten tyytyväinen olette koiran työpanokseen tilalla? Ajansäästö?**

- ☐ huono
- ☐ tyydyttävät
- ☐ hyvä
- ☐ erinomainen

---

---

**32. Mikä on nykyisen koiran/koirien tapa paimentaa?**

- eye
- kroppa
- näykkiminen
- paimennustapa ominainen rodulle?

---

---

---

---

**33. Millainen koira on luonteeltaan?**

- ☐ arka
- ☐ tasainen
- ☐ sähkökkä

---

---

**34. Mitä koira tekee tilalla?**

- eläinten liikutus
- erottelu
- paikallaan pitäminen

---

---

---

---

---

---

---

**35. Paljonko koira työskentelee tilan töissä?**

- h/pvä

---

---

---

**36. Eroavatko kesä ja talvi paimennuksen suhteen käytännössä toisistaan?**

- koiralla riittävästi tekemistä?

---

---

---

**37. Onko koiralle maatilán töissä tarpeeksi tekemistä ympäri vuoden?**

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei

**38. Jos ei, miten sen aktiivisuus puretaan?**

---

---

---

**39. Tottelee koira omistajaansa kaikissa tilanteissa?**

- ☐ kyllä
- ☐ ei



**40. Jos koira ei tottele omistajaa kaikissa tilanteissa, miten se käyttäytyy kun esim. ?**

- naudat riehaantuvat juoksemaan
- tapaturman sattuessa laitumella
- naudan käyttäytyessä uhkaavasti koiraa kohtaan

---

---

---

**41. Totteleeko koira vain omistajaa/kouluttajaa vai muitakin ihmisiä?**

- lomittaja
- tilan lapset
- naapuri

---

---

---

**42. Miten naudat suhtautuvat paimentavaan koiraan eri tilanteissa? (kunnioittavat, pelkäävät, ovat välinpitämättömiä)**

- navetassa
- laitumella
- juuri poikineen eläimen paimennus

---

---

---

---

---

---

**43. Missä työtehtävässä koira toimii parhaiten? (tyytyväisyys)**

---

---

---

---

**44. Onko koiran kanssa ollut jotain ongelmia paimennuksen suhteen?**

- ☐ kyllä
- ☐ ei

**45. Jos koiran kanssa on ollut ongelmia paimennuksen suhteen, mitä ongelmat ovat?**

---

---

---

---

---

**46. Jos koiran kanssa on ongelmia, mitä haluaisit sen tekevän toisin?**

---

---

---

---

---

**47. Mitä haluaisit koiran vielä oppivan?**

---

---

---

**48. Millä tavoin haluaisit opettaa koiralle lisää asioita?**

- itse kouluttaen
- eri kouluttaja

---

---

---

---

---

**49. Jos paimennuksessa ongelmia, mistä luulette niiden johtuvan ja miten ne voitaisiin korjata?**

---

---

---

**50. Mikäli koira ei jostain syystä kykene paimentamaan, miten sen huomaa?**

- nautoja on vaikeampi hallita ilman koira
- ei huomaa eroa

---

---

**51. Ovatko naapuritilalliset/tuttavat olleet kiinnostuneita paimenkoirasta/koiristanne ja mahdollisesti ottamaan itselleenkin sellaisen?**

---

---

**52. Millaiselle tilalle voisitte suositella paimenkoiraa työkäyttöön nautojen parissa jos ei heillä ole aiempaa kokemusta?**

- omistajat
- tilan koko

---

---

---

## **TULEVAISUUDENNÄKYMÄT**

**53. Kuinka pitkään nykyinen koiranne/koirat ovat tilalla apuna nautojen liikutuksessa? (arvio vuosissa)**

---

**54. Aiotteko jatkossakin käyttää paimenkoiraa apunanne nautojen liikutuksessa?**

- ☐ kyllä
- ☐ ei

**55. Jos ette aio käyttää koira jatkossa apuna, miksi ette?**

---

---

---

**56. Onko jotain muuta mitä haluatte kertoa paimenkoirastanne mikä ei ole tullut ilmi jo edellisissä kysymyksissä?**

- ☐ kyllä
- ☐ ei

**57. Jos haluatte kertoa jotain muuta, mitä?**

## HAVAINNOINTILOMAKE KOIRISTA

### 1. Tilan ja koiran omistajan nimi

---

---

### 2. Ensivaikutelma koirasta?

Koira nro 1

- Nimi
- Rotu
- Ulkonäkö
- Luonne
- Käyttäytyminen vieraita kohtaan

---

---

---

Koira nro 2

- Nimi
- Rotu
- Ulkonäkö
- Luonne
- Käyttäytyminen vieraita kohtaan

---

---

---

**Jos useampi kuin kaksi koiraa, eri lomakkeet!**

**3. Miten koira käyttäytyy omistajaa/tilan pitäjää kohtaan yleisesti?**

- iloisen kiinnostunut omistajasta
- alistuneesti
- ei välitä

---

---

---

---

**4. Miten koira käyttäytyy kun ymmärtää että pääsee töihin nautojen pariin?**

- innostuu
- vaivautuu/jännittää
- ei kiinnostu asiasta

---

---

---

**5. Mitä työtehtävää koira teki havainnoinnin aikana?**

---

---

---

**6. Miten ohjaaja ohjaa koiraa?**

- käskyt
- makupala
- naksutin
- ei ohjausta

---

---

---

**7. Mitä käskyjä ohjaaja käyttää?****Esimerkiksi**

- maahan
  - taakse
  - aja
  - anna olla
  - odota
  - kaikki
  - pysäytä
  - vasen
  - oikea
  - hauku
  - hiljaa
  - hyvä
  - riittää/tule/mennään
  - paikka
  - sinne/tuonne
- 
- 
- 

**8. Kuunteleeko koira ohjaajaa koko ajan?**

- kyllä, sopivasti
- ajoittain
- ei lainkaan

**9. Ottaako koira ohjaajaan (katse)kontaktia?**

- kyllä, sopivasti
- ajoittain
- ei lainkaan

**10. Totteleeko koira ohjaajan käskyjä hyvin?**

- kyllä, sopivasti
- ajoittain
- ei lainkaan

**11. Täytyykö ohjaajan käskeä koira monta kertaa samalla käskyllä?**

- kyllä, usein
- ei lainkaan
- muutamia toistoja

**12. Jos koira ei tottele ohjaajaa, miten sen huomaa?**

---

---

---

**13. Millainen koira on itse paimennustilanteessa?**

- tyynen rauhallinen
- sopivasti innostunut
- liian innostunut/kiihtynyt
- pelokas
- nopea
- liikkuu hitaasti

---

---

---

---

---

---

**14. Miten koira suhtautuu mahdollisiin häiriötekijöihin?**

- kovat äänet
- vieraat ihmiset
- autojen aggressiivisuus

---

---

---

**15. Miten naudat suhtautuvat paimentavaan koiraan?**

- rauhallisen kunnioittavasti
  - pelokkaasti pälyillen
  - vihaisesti
  - eivät välitä/ kunnioita koiraa lainkaan
- 
- 
- 
- 

**16. Oma arvosana koiran tekemälle työlle?**

- huono
- tyydyttävä
- hyvä
- erinomainen

**17. Perustelut omalle arvosanalle**

---

---

---

**18. Ohjaajan arvosana koiran tekemälle työlle?**

- huono
- tyydyttävä
- hyvä
- erinomainen

**19. Perustelut ohjaajan antamalle arvosanalle?**

---

---

---

**20. Käyttäytyikö koira havainnointitilanteessa niin kuin normaalistikin? (kysymys ohjaajalle)**

- kyllä
- ei

**21. Jos koira ei käyttäytynyt kuten normaalisti, miten sen toiminta poikkesi normaalista?(kysymys ohjaajalle)**

---

---

---



Tässä esittelen joitain mielenkiintoisia haastattelutilojen tapauksia yksityiskohtaisemmin. Nimiä ei ole mainittu.

Esimerkki 1. Idea paimenkoiran hankinnalle.

Ensimmäisen paimenkoiran hankkimiselle haastattelutiloilte oli monia perusteluja. Eräällä tilalla haluttiin koira, koska sellainen oli tilan emännällä aina ollut. Emäntä halusi koiran, jonka kanssa voisi harrastaa esim. palveluskoiratoimintaa. Isäntä taas halusi työkoiraa. Sen takia roduksi valittiin australiankarjakoira.

Toisella tilalla lähti paimenkoiran ottaminen siitä, että haluttiin nimenomaan paimen tilalle. Kyseessä olevien tuottajien tuttavat kasvattivat bordecollieita. He näkivät bordercollieta toiminnassa maatalousnäyttelyissä ja muissa tapahtumissa. Niissä koirat toimivat todella hyvin ja ko. tuottajat halusivat samanlaisen. Koira haluttiin sekä työn helpotukseksi maatilalla, että seuraksi perheelle.

Kolmannella tilalla idea paimenkoiran ottamiselle tuli eräänä kesänä juhannusyönä, kun hiehot karkasivat ja niitä piti lähteä etsimään. Koira haluttiin vain ja ainoastaan työkäyttöön. Roduksi valittiin australian kelpie, koska haluttiin siisti, lyhytkarvainen ja myös sisällä pidettävä koira.

## Esimerkki 2. Paimenkoirakoulutuksissa käyminen

Paimenkoiria oltiin koulutettu tilan ulkopuolella eri määriä. Eräällä tilalla oli rekisteröimätön paimenkoira. Koiran omistajaa kiinnosti koiran paimennuskoulutuksissa käyttäminen, mutta hän pelkäsi, mitä kouluttajat sanoisivat rekisteröimättömästä koirasta. Syksyllä 2006 hän kuitenkin rohkaisti mielensä ja päätti lähteä paimenkoiran koulutuskurssille. Koira ja omistaja ovat tähän mennessä kiertäneet koulutuksissa lähinnä Ylä-Savossa, mutta myös Etelä-Suomessa. Koira on oppinut erittäin paljon paimentamisesta ja sen paimennustaitojen kehittyminen näkyy myös kotitilan nautojen liikutuksessa. Tässä on osoitus siitä, että myös rekisteröimätön paimenkoira voi toimia, vaikka sen hankkiminen aina riski onkin.

Toisessa tapauksessa tilalla oli bordecollie, jonka kanssa omistajat eivät olleet käyneet tilan ulkopuolisissa koulutuksissa lainkaan. Koira oli kaksi vuotias. Tuottajat olivat ainoastaan lukeneet Suomen paimenkoirayhdistyksen julkaiseman Paimenkoiraoppaan. Kyseisten tuottajien mielestä paimenkoiran koulutuskursseja on hyvä olla olemassa, mutta itsellä heillä ei aika niissä käymiseen riitä. Tämä on ymmärrettävää maatilalla ja lapsiperheessä. Suurin osa koulutuksissa järjestetään juuri kesällä, milloin on eniten maatalan töitä. Olisi voinut luulla, ettei koira olisi toiminut kovin hyvin vähäisten koulutuskäyntien takia, mutta havainnoinnin aikana huomasi päinvastaista. Koiralla oli selvästi paimennusvaisto kunnossa, ei pelännyt lehmiä, vaan haki ne sievästi navettaan laitumelta. Tämä kertoo sen, että paljon avittaa, kun koiralla on paimennusvietti kunnossa.

### Esimerkki 3. Koirien työt haastattelutiloilla

Koirilla teetettiin erilaisia töitä haastattelutiloilla. Eräällä tilalla paimenkoiran tehtäviin kuului oikeastaan kaikki mahdollinen työ, mitä sillä voidaan ajatella teetettävän. Koira esimerkiksi kuljetti teuraat kuljetusautoon ja oli apuna kaikissa eläinten siirroissa, erotteluissa ja liikutuksissa ulkona ja navetassa. Ainoa asia, mitä koiran ei annettu tehdä, oli juuri poikineen eläimen liikutus. Tilalle oli juuri hankittu lypsyrobotti, ja koira haluttiin tulevaisuudessa opettaa viemään lehmiä sen luo lypsettäväksi.

Toisessa esimerkissä tilalla on nykyisin käytössä lypsyrobotti, ja tämän takia tilan kaksi australiankarjakoiraa eivät olleet enää juurikaan käytössä. Ennenmin tilalla oli ollut pihatto ja lypsyasema. Tilalla oltiin kasvatettu myös sonneja kylmäpihatossa. Tällöin koirista oli tilalla hyvin suuri apu. Koirat toivat lehmät lypsyasemalle lypsettäviksi, pitivät eläinten päät pois ruokintapöydältä rehun tuomisen aikana ja olivat hakemassa eläimiä sisälle navettaan. Koirat olivat myös suurena apuna, kun sonnien pihattoa puhdistettiin. Tämä tapahtui kerran viikossa. Pihatto tyhjennettiin lannasta, ja ennen koirien apua oli yhden ihmisen ollut työlästä pitää sonnit poissa oviaukosta tyhjennyksen ajan. Koirien avulla sonnit pysyivät hyvin poissa tyhjennyksen tieltä.

#### Esimerkki 4. Koirien tehtävät havainnoinnin aikana

Tilalla oli kaksivuotias bordecollie uros. Havainnoinnin aikana koira haki lehmät laitumelta navettaan. Se kävi myös erikseen hakemassa hiehot portille suurelta laitumelta. Lypsyn jälkeen koira saatteli lehmät navetan ovelta laitumelle, jotta ne eivät jäisi seisomaan tukoksi oviaukon eteen. Koira teki työnsä erittäin hyvin, kun otetaan huomioon sen ikä ja koulutustaso.

Toisella tilalla tapauksessa oli kyseessä australian kelpie-rotuinen koira. Havainnoinnin aikana koira näytti, miten haki lehmät jaloittelutarhasta navettaan. Koira myös haki hiehot portille laitumelta. Kun koira on tuonut koko lauman portin tuntumaan, on ihmisen helppo erotella haluamansa eläin esimerkiksi siemennystä varten. Lopuksi koiran omistaja vielä näytti, miten koira auttaa tuomaan lammaslauan ihmisen luo ja pitämään lauman koossa. Näin ihmisen on helppo esimerkiksi lääkittää jokin tietty eläin. Havainnoinnit yllättivät itse havainnoinnin tekijänkin, koirat toimivat todella hyvin.

#### Esimerkki 5. Koiran tottelevaisuus havainnoinnin aikana

Suurimmassa osassa tiloja koirat tottelivat ohjaajaansa moitteettomasti. Eräällä tilalla koiralla oli kuitenkin vaikeuksia malttaa mielensä nautojen kanssa. Koiraa ohjassa oli tilan ulkopuolinen henkilö. Hän ei ehkä tuntenut koiraa kovinkaan hyvin. Koira oli intoa täynnä kun ymmärsi pääsevänsä töihin. Koiralla ei ollut sinä kesänä ollut vielä paljon töitä nautojen parissa, koska naudat olivat aina olleet portilla odottamassa lypsylle pääsyä. Näin oli havainnointikerrallakin. Ohjaaja käski koiran hakea muutama kauempana oleva nauta portille ja käskyn saatuaan koira lähti oitis matkaan. Ohjaaja ei kuitenkaan avannut laitumen porttia, ja lehmät hätääntyivät kun koira painosti niitä takaapäin. Muutama lehmä hermostui niin paljon, että tuli portin sähkölangan läpi ja sähkölanka katkesi. Mielestäni vikaa oli tässä tapauksessa sekä koirassa, että ohjaajassa. Tämä tapaus oli kuitenkin ainoa laatuaan.